

Universitätsbibliothek Wuppertal

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvae Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1615

Ad helviam matrem de consolatione

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-466](#)

67

L. ANNÆI SENECAE
AD HELVIA M ATREM
DE CONSOLATIONE
LIBER VNVS.

ARGVMENTVM ET ORDO.

B

SCRIPTVS hic libellus in exilio, quod primo imperij Claudiani anno (Vr-
bis DCCXCIII.) subiit, faciente impurâ illâ Messallinâ. Hæc omnium vi-
rorum mulier, adulterium Iuliæ Germanici filie obiecit : eique Senecam inne-
xuit. Diximus in eius Vitâ. Iam ergo in Corsicâ relegatus , matrem solatur,
et ostendit se casum hunc fortiter ferre , atque ipsam debere . Scripsit non sta-
tim initio exilio (quod Praefatio dicit) sed extremo primo anno , aut initio se-
quentis : ac scripsit iam in æui et ingenij vigore ac robore, annos natus paullò plus quadraginta.
Itaque scriptum ipsum tale est, animi et eloquentia plenum , numeris et structurâ compositum,
atque etiam ordine præter cetera dispositum . Ausim dicere , palmam inter libellos poscit . Consol-
lationis autem duo capita facit : Neque MEO nomine dolere , neque TUO debes . Non Meo-
nam nihil mali est . quæ vulgus putat , Loci mutatio, Paupertas, Ignominia, Contem-
ptus, non sunt Mala : atque id ordine ostendit, ad Cap. xiiii. Non etiam Tu debes . nam duo
sunt quæ adfigere te possint : vel, quod Præsidium aliquod in me amiseris ; vel, quod Desiderium
mei ferre non possis . Prius in te non cadit , quæ ambitiosa non es , nec gratiam aut potentiam filio-
rum tñquam ostentasti . Non debet item alterum : quia supra sexum tuum fortis semper fuisti .
Multæ mala tolerasti , hoc etiam fer . Confer te ad Sapientia studia , quæ iuuabunt : verte ad fra-
tres meos , et ex his et me nepotes : non es deserta . Officia et oblectamenta isti dabunt . Verte
etiam ad sororem tuam , quæ solatumerit, et exemplum . Atque in eius laudibus libelli finis .

CARMINA hic visum prescribere , quæ Seneca tribuuntur , et certè exilio eius tan-
gunt . Sive ab ipso igitur , sive de ipso scripta , ad argumentum et lucem libelli spectant .

D **L. ANNÆI SENECAE**
EPIGRAMMATA SVPER EXSILIO.

I. **AD CORSICAM.**

CORSICA Phocæo tellus habitata colono,
Corsica, quæ Graio nomine Cymus eras :
Corsica Sardiniâ breuior, porrectior Iluâ :
Corsica piscofis peruia fluminibus :
Corsica terribilis, cum primùm incanduit æstas :
Sæuior, ostendit cum ferus ora canis :
Parce relegatis, hoc est, iam² parce sepultis.
Viuorum cineri sit tua terra leuis,

I I I . DE EADEM.

BARBARA præruptis inclusa est Corsica saxis:
Horrida, desertis vndique vasta locis.
Non poma Autumnus, segetes non educat Aestas:
Canaque Palladio munere Bruma caret:
Vimbrarum nullo Ver est lætabile fœtu,
Nullaque in infatisto nascitur herba solo:
Non panis, non haustus aquæ, non ultimus ignis:
Hic sola hæc duo sunt, exsul, & exsiliūm.

I I I . Q V E R E L A.

OCCISI iugulum quisquis scrutaris amici,
Tu miserum necdum me satis esse putas:
Desere confosum, viatori vulnus iniquo
Mortiferum impressit mortua sæpè manus.

I T E M.

QVIS QVIS es, & nomen dicam? dolor omnia cogit,
Qui nostrum cinerem nunc, inimice, premis:
Et non contentus tantis, subitisque ruinis,
Stringis in extinctum tela cruenta caput.
Crede mihi, vires aliquas Natura sepulchris
Attribuit: tumulos vindicat umbra suos.
Ipsos crede Deos hoc nunc tibi dicere, Liuor,
Hoc tibi nunc Manes dicere crede meos:
Res est sacra, miser. Noli mea tangere fata.
Sacrilegæ bustis abstinuere manus.

I T E M.

CARMINA mortifero tua sunt suffusa veneno,
Et sunt criminibus pectora nigra magis.
Nemo tuos fugiat, non vir, non femina dentes,
Haud puer, haud ætas vndique tuta senis.
Utque furens totas immittit saxa per vrbes
In populum: sic tu verba maligna iacis.
Sed solet insanus populus compescere sanus:
Et repetunt motum saxa remissa caput.
In te nunc stringit nullus non carmina vates,
Inque tuam rabiem publica Musa furit.
⁴ Dum sua compositus nondum bene concutit arma
Miles, & è nostrâ lancea torta manu:
Bellus homo, & validè capitalia crimina ludis:
Deque tuis manant atra venena iocis.
Sed tu perque iocum dicis vinumque quid ad rem,
Si plorem? risus si tuus ista facit?
Quare tolle iocos, non est iocus esse malignum.
Numquam sunt grati, qui nocuere sales.

VI. A D A M I C V M.

⁵ CRISPUS, meæ vires, lassarumque ancora retuin:
Crispus vel antiquo conspicie de foro:
Crispus potens nunquam, nisi cum prodeesse volebas:
Naufragio littus, tutaque terra meo.

Solus

A

Solus honor nobis, arx & tutissima nobis:
 Et nunc afflito sola quies animo.
 Crispe, fides dulcis, placidiq[ue] acerrima virtus:
 Cuius Cecropio pectora melle madent.
 Maxima⁶ facundo vel auo, vel gloria patri:
 Quo solo careat si quis, in exfilio est.
⁷ An tu cui iaceo saxis telluris adhærens,
 Mens tecum est, nullâ quæ cohibetur humo.

VII. DE QVALITATE TEMPORIS.

B

OMNIA tempus edax depascitur, omnia carpit,
 Omnia sede mouet, nil sinit esse diu.
 Flumina deficiunt, profugum mare littora siccatur,
 Subsidunt montes, & iuga celsa ruunt.
 Quid tam parua loquor? moles pulcherrima cæli
 Ardebit flammis tota repente suis.
 Omnia mors poscit. ⁸ Lex est, non poena, perire:
 Hic aliquo mundus tempore nullus erit.

IX.

VOTVM.

C

SIC mihi sit⁹ frater, maiorque, minorque superstes,
 Et de me doleat nil, nisi morte meâ.
 Sic illos vincam, sic vincar rursus amando:
 Mutuus inter nos sic benè certet amor.
 Sic dulci¹⁰ Marcus qui nunc sermone fritinnit,
 Facundo patruos prouocet ore duos.

Hæc in schidis Pythœanis palam Seneca adscribuntur: est & alius, quod ob argumenti similitudinem viri docti pariter adsignant.

IX.

AD CORDVBAM.

D

CORDVBA solue comas, & tristes indue vultus:
 Inlacrimans cineri munera mitte meo.
 Nunc longinqua tuum deplora, Corduba, vatem^{*}
 Corduba non^{*} alio tempore mæsta magis.
 Tempore non^{*} alio, quo versis viribus Orbis,
 Incubuit belli tota ruina tibi.
 Cùm geminis oppressa malis vtrimeque peribas:
 Et tibi Pompeius, Cæsar & hostis erat.
 Tempore non^{*} alio, quo ter tibi funera centum
 Heu nox vna dedit, quæ tibi summa fuit.
 Non, Lusitanus quateret cùm incenia latro,
 Figeret & portas lancea torta tuas.
 Ille tuus quondam magnus, tua gloria, ciuis
 Infigar scopulo. Corduba solue comas,
 Et gratare tibi, quod te Natura supremo
 Alluit Oceano: tardius ista doles.

^{*} illo, Faber^{*} illo^{*} illo

NOTÆ.

N O T A E.

E P I G R . I .

1. PHOCÆO TELVS H. C.] Vide Consol. ipsam,
cap. VIII.

2. PARCE SEPVLTIS.] Pythæi codex, solutis:
quod esset, mortuis. Sed vulgatum placet. Vide Con-
sol. cap. I.

E P I G R . V .

3. ET SVNT CRIMINIBVS.] Pythæi codex, car-
minibus recte ad priora.

4. DVM SVA COMPOSITVS.] Aliud Epigram-
matum videtur, & separandum.

E P I G R . VI .

5. CRISPE MEÆ VIRES.] Valde in amicis nu-
merat hunc Crispum: & quem illum? Dicas Paſſien-
num Crispum intellegi, oratorem celebrem, diuitem,
& Agrippinæ maritum. quem noster nominat I. De
Benef. cap. vlt. & initio IV. Quæſt. Natur. sed sine
vllâ singularis huius amoris (quem Carmen præferi)
notâ. Et verò dubito an ad hoc temporis Paſſienus il-
le vixerit. Nam Chronicon Eusebij, anno secundo
Caligula mortuum facit: Paſſienus filius fraude he-
reditatis suæ necatur. Legò heredis suæ. Scholiaſſes
Iuuenal is: Periit per fraudem Agrippinæ, quam
heredem reliquerat, & funere publico elatus est.
Nam quod in Suetonij Nerone est: Verùm Claudio
imperium adepto, non solum paternas opes re-
cuperauit, sed & Crispi Paſſieni vitrici sui here-
ditate ditatus est: non periuincit hucusque eum vi-
xisse. Sed cùm mater à Caio relegata esset, opes ei
ereptas omnes, etiam illas Paſſieni: sed omnia reddi-

ta à Claudio, & bis illud millies Paſſieni. Ita enim
de opibus eius Scholiaſſes Iuuenal is. Siquis ta-
men vult vixisse, & Eusebij notam falsam, aut
alieno loco positam: esto, & tum de isto liceat intel-
legi. et si, ut dixi, noster in amicis nusquam recenset:
pater Seneca tantum, Nostrum appellat. In Prafa-
tione libri III. Controu. Paſſienus noster cùm cœ-
pit dicere. Fuit sanè alius Crispus, nomine gentili
Vibius: inter iucundos suavesq; oratores, & tempore
Flauiorum Principum gratiosus. Potest ad illum Epi-
gramma esse, sed ab exſule alio: & non sunt profecto
hac omnia unius viri, aut ſili.

6. FACVNDO VEL AVO, VEL GLORIA PATRI.] B
De Paſſieno, certum est Patrem habuisse etiam ora-
torem: vide lib. II. Controu. v. De Auō, nihil ſcio.

7. AN TV CVI IACEO.] Alias legitur: An tua
Cyrneæ ſaxis. E quo Faber, Atquin Cyrneæ. Vul-
gatum ergo recuderem: At mea, qui iaceo.

E P I G R . VII .

8. LEXEST.] Ex Seneca hoc libello: Ulti-
mum diem non quaſi poenam, ſed naturæ Le-
gem aspicias.

E P I G R . VIII .

9. FRATER MAIOR VE MINOR VE.] Ma-
ior, eft Nouatus ſive Gallo; minor, Mela.

10. MARCVS.] Noſtri filius, qui hac Consola-
tione (cap. XVI.) blandiſſimus puer dicitur. Man-
cum dicas Epigrammatum: neque votum abſoluitur. C

C A P V T P R I M V M.

SAEPE iam, mater optima, ¹ impetum cepi consolandi te,
ſep̄e continui. Ut auderem, multa me impellebant. pri-
mum, videbar depositurus omnia incommoda, cùm lacri-
mas tuas, etiam ſi ſupprimere non potuifsem, interim certe
abſterſiſſem. deinde, plus habiturum me auctoratis non
dubitabam ad excitandam te, ſi prior ipſe conſurrexiſſem.
præterea timebam, ne à me ² non victa fortuna aliquem
meorum vinceret. Itaque vt cunque conabar, manu ſuper
plagam meam imposita, ad obliganda vulnera veftra re-
ptare. Hoc propositum meum, erant rursus quæ retardar-
rent. ³ Dolori tuo, dum recens ſauiret, ſciebam occurrentum non eſſe, ne illum ipſa ſo-
latia irritarent, & accenderent. nam ⁴ in morbis quoque nihil eſt pernicioſius, quam
iūmatura medicina. Exspectabam itaque dum ipſe vires suas frangeret, & ad ſuſtinen-
da remedia morā mitigatus, tangi ſe ac tractari pateretur. Præterea, cùm omnia claris-
simorum ingeniorum monumenta, ad compescendos moderandoſque luſtus com-
poſita euoluerem, non inueniebam exemplum eius qui conſolatus ſuos eſſet, cùm ipſe ab
illis ⁵ comploraretur. Ita in re nouā hæſitabam, verebarque, ne hæc non conſolatio, ſed
exulceratio eſſet. Quid quòd nouis verbis, nec ex vulgari & quotidiana ſumptis ⁶ allo-
cutione, opus erat homini ad conſolandoſ ſuos ex ipſo rogo caput alleuantι? Omnis au-
tem magnitudo ⁷ doloris modum excedentis necesse eſt dilectum verborum eripiat,
cùm ſep̄e vocem quoque ipſam intercludat. Vt cunque, connitar: non fiduciā ingenij,
ſed

A sed quia possum instar efficacissimæ consolationis esse, ⁸ consolator. Cui nihil negares, huic hoc vtique te non esse negaturam (licet omnis ⁹ mæror contumax sit) spero, vt desiderio tuo velis à me modum statui. Vide quantum ¹⁰ de indulgentiâ tuâ promiserim mihi: potentiorem me futurum apud te non dubito, quâm dolorem tuum: quo nihil est apud miseros potentius. Itaque ¹¹ ne statim cum eo concurram, ¹² adero prius illi, & quibus excitetur, ingeram: omnia proferam, & rescindam quæ iam obducta sunt. Dicet aliquis: Quod hoc genus est consolandi, oblitterata mala reuocare, & animum in omnium ærumnarum suarum conspectu collocare, vix vnius patientem? Sed is cogitet, quæcumque vsque eò perniciofa sunt, vt contra remedium conualuerint, plerumque contrariis curari. Omnes itaque luctus illi suos, omnia ¹³ lugubria adinouebo. hoc erit non molli viâ mederi, sed vrere ac secare. Quid consequar? vt pudeat animum, tot miseriarum victorem, ægrè ferre vnum vulnus, in corpore tam cicatricoso. Fleant itaque diutiùs, & gemant, quorum delicatas mentes eneruauit longa felicitas, & ad leuisimmarum iniuriarum motus collabantur: at quorum omnes anni per calamitates transierunt, grauissima quoque forti & immobili constantiâ perferant. Vnum habet asidua infelicitas boni, quòd quos sàpè vexat, nouissimè indurat. Nullam tibi fortuna vacationem dedit à grauissimis luctibus: ne natalem quidem tuum excepit. Amisisti matrem statim nata, imò ¹⁴ dum nascereris: & ad vitam quodammodo ¹⁵ exposita es.

Creuisti

COMMENTARIUS.

Con Titulo est, AD HELVIAM.] Quod plerique libri, Ad Helbiam: meus, Hebam. Mureti notatio est, duorum discretissimorum matres, Heluias fuisse. nam & Ciceronis sic dicta. Heluiæ autem gentis Pertinax Imp. fuit: & in lapidibus crebriusculi sunt. ipsa etiam Helvia in isto: L. HELVIO. HELVIÆ. L. GRATO. CAP. I. i. IMPETVM CEPI.] In meis duobus, feci. Prior phrasis auctoribus mittitur. Suetonio in Aug. Impetum se cepisse scribit, frumentationes abolendi. In Calig. Expeditionis Germanicæ impetum cepit. In Othono: Impetum cepit moriendi: opum, & appetitum validum.

2. NON VICTA.] Sensus esset: Ne si ego palam non vicisem Fortunam, audacior in meos surgeret, vincereq. At mihi placeat magis, Ne me non victo: idq. argutius. Ne cùm me non viciisset, in quem tam seu a ingruit, meos vinceret. Volo hanc palmam ferre, ut nec me, nec meos.

3. DOLORI TVO.] Hoc negas? recenti occurrendum? Ouidius aliter:

Temporis officium est, solatia dicere, certi, Dú dolor in cursu est, dū petit æger opem. At cùm longa dies sedauit vulnera mentis, Intempestiuè qui monet, ille mouet.

Tu ipse aliter (epist. LXXXI.) Nulla res citius in odium venit, quâm dolor: qui recens consolatorem inuenit, inueteratus deridetur. Vera tamen utraque sententia. neque nimis recenti occurrentum, ne remedii irruetur: neque veteri, ne innouetur.

4. IN MORBIS.] Hippocratis edictum, τὰ ἀποταφανέσιν: Matura medicari. Et Plutar-chus simili imagine, Consolatione ad Apollonium: Nec optimi medici quidem humorum influxibus statim medentur: sed patiuntur tumoris ardorem, sine aliâ appositione, per se maturescere & concoqui.

5. COMPLORARETVR.] Ut funus. Ita mox: ex ipso rogo caput alleuare. Ouidius de suâ relegatione: Fæmina virque meo, pueri quoque, funere marent.

Epigramma ad Corsicam: Parce relegatis, hoc est iam parce sepultis. Et noster infrâ, cap. XI. Raptum me audisti. Nimirum est hac mors quædam ciuilis, & Interire homines maximâ ac mediâ capitis minutiōne, æquè ac morte, Iuri consultus scripsit.

6. ALLOCVTIONE.] Pro consolatione, crebro Latini, ut & Graci οἱ πανθεῖαι usurpant.

7. DOLORIS MODVM EXCED.] Ipsum hoc Alexides:

-τῶν μετρίων αἱ μετρίοις λύπαι
Ποιοῦσι τῷ φεγγῖνῳ μετρίσασιν:
· qui modum excedit dolor.

De sede mentem turbat.

Et benè de excedente. nam aliter in alio, & is ingenium facit, siue irritat. Ouidius:

— grande doloris

Ingenium est, miserisque venit sollertia rebus. Seneca pater, de Haterio. cuius oratio, ob memoriam mortui filij, fletu interrupta: Deinde tanto maiore impetu dixit, tanto miserabilius. vt appareret, quâm magna interim pars ingenij dolor esset.

8. CONSOLATOR.] Quia robur à robore meo sum: hoc ipso erigeris, quod stare me videbis.

9. MÆROR CONTUMAX.] Addē infrâ, cap. XVI.

CAP. II. 10. DE INDVLGENTIA.] Obsequio- so affectu.

11. NE STATIM.] Malim, nec statim.

12. ADERO.] Tuebor, & defendam, caussam agam.

13. LVGVBRIA.] Signa luctus, & uestes. Pro- pertius: -mater numquam lugubria sumpsi.

Seneca Tragicus: Amicta coniux lugubribus,

14. DVM NASCERERIS.] In partu igitur.

15. EXPOSITA ES.] Quasi deserta à parente, & ab abeunte relicta: ut solet in Expositione.

16. AVVN-

Creuisti sub nouercâ : quam tu quidem omni obsequio , & pietate , quanta vel in filiâ A conspici potest , matrem fieri coëgisti : nulli tamēi non magno constitit & bona nouerca .
 16 Auunculum indulgentissimum , optimum ac fortissimum virum , cùm aduentum eius exspectares , amisisti . Et ne sœ uitiam suam fortuna leuiorem ¹⁷ ducendo faceret , intra tricesimum diem , carissimum virum tuum , ex quo mater ¹⁸ trium liberorum eras , extulisti . Lugenti tibi luctus nuntiatus est , omnibus quidem absentibus liberis : quasi de industriâ in id tempus coniectis malis tuis , vt nihil esset ubi se dolor tuus reclinaret . Transeo tot pericula , tot metus , quos sine interuallo in te incurantes pertulisti : modò ¹⁹ in eundem sinum , ex quo ²⁰ tres nepotes emiseras , ossa trium nepotum recepisti . Intra vicesimum diem , quâm ²¹ filium meū in manibus & in osculis tuis mortuum funerueras , raptum me audisti . hoc adhuc defuerat tibi , lugere viuos . Grauissimum est ex omnibus , quæ unquam in corpus tuu in descenderunt , recens vulnus : fateor . non summam cutem rupit : pectus , & viscera ipsa diu isit . Sed quemadmodum ²² tirones leuiter saucij tamen vociferantur , & manus medicorum magis , quâm ferrum horrent : at veterani , quâm uis confossi , patienter ac sine gemitu , velut aliena corpora , ²³ exsecari patiuntur : ita tu nunc debes te fortiter præbere curationi . Lamentationes quidem & vultus , & alia per quæ ferè muliebris dolor ²⁴ tumultuatur , amoue . perdidisti enim ²⁵ tot mala , si nondum misera esse didicisti . Ecquid video tecum timide egisse ? nil tibi subduxì ex malis tuis , sed omnia coaceruata ante te posui . Magno id animo feci : constitui enim vincere dolorem tuum , non ²⁶ circumscribere . Vincam , puto . primùm si ostendero ²⁷ nihil me pati , propter quod possim dici miser , nedum propter quod miseros etiam , quos contingo , faciam : deinde si ad te transfiero , & probauero , ne tuam quidem grauem esse fortunam , quæ tota ex meâ pendet . Hoc prius aggrediar , quod pietas tua audire gestit , nihil mali esse mihi : si ²⁸ hoc tibi demonstrare non potero , ipsas res quibus me putas premi , non esse intolerabiles , faciam manifestum . Sin id credi non potuerit : at ego mihi ipse magis placebo , quod inter eas res beatus ero , quæ miseros solent facere . Non est quod de me aliis credas : ipse tibi , ne quid incertis opinionibus perturberis , indico me non esse miserum . Adiiciam , quod securior sis , nec fieri quidem posse miserum . Bonâ condicione conditi sumus , si eam non deseruerimus . Id egit ²⁹ rerum

16. AVNCVLVM .] Matris , an Senecæ ? Imò hūus , qui maritus fuit sororis matris , periitq ; rediens ex Aegypto . Infrā , cap . vlt . Carissimum virum amiserat , auunculum nostrum .

17. DVCENDO FACERET .] Trahendo , interuallum dando . Alij libri , diducendo : quod esset , partiendo , disparando , sensu consimili .

18. TRIVM LIBERORVM .] Nouati , mei , & Melæ .

19. IN EVNDEM SINVM .] Legi enim ossa , & in sinum (quod hic notes) tum in urnam reponi solita . Tibullus :

— non hic mihi mater

Quæ legat in mæstos ossa perusta sinus .

20. TRES NEPOTES .] Tres tantum imò plures , sed postea , ut opinor , & post istorum occasum . Nam Marcus adhuc superfuit , & Nouatilla , cap . XVI . Atque adeò scribit , tot nepotes pronepotesque patri dedisse . Igitur hic de illo tantum tempore , quo tres istos emissos amisit .

21. FILIVM M E V M .] Vnum è tribus illis ne- potibus .

CAP . III . 22. TIRONES .] Adde de Prouid . cap . IV . Et Ciceronem I . Tuscul .

23. EXSECARI PATIVNTVR .] Alij , excoriari quidam scripti , excavari : sed & quidam exanari : vt ego arbitor , exsanari fuisse . quod verbi Seneca

vsurpat epist . lxxxvi . & ego super eo aliquid in Elest . I . cap . XVI .

24. TVMVLTATVR .] Proprium feminis . quæ magnogaudent sudare tumultu .

25. TOT MALA .] Quid mali , si mala perdiderit ? optabile potius . Meus liber , milia : an forte , militias ? Perdidisti tot stipendia , & frustrâ pugnasti fortiter ac repugnasti , si nunc succumbis , nec veteranum robur prefers . Inter tirones adhuc censenda es . Ita maneat in illâ metaphorâ dictâ . Etsi vulgatum explicet etiam , Frustrâ tot mala tulisti , si nondum usum fendi naæta .

26. CIRCUMSCRIBERE .] Per astus & ambages fallere : in orbem scribere , & cingere : vt Circumuenire .

CAP . IIII . 27. NIHIL ME PATI .] Pulchra inuentio , & diu isio . Duo dicam . primùm , non mihi aliquid mali accidisse , deinde nec tibi . Si igitur nec meam vicem , nec tuam luges : quid luges ? Simile in Consol . ad Marciam , cap . XII . Dolor tuus utrum sua spectat incommoda , an eius qui decessit ?

28. HOC TIBI DEMONSTRARE NON .] Abest meo , alijsq ; scriptis , haec quadriga vocum : & verà supereft . Scentia . Docebo nihil mihi mali esse : imò , si potero , nec ipsas res esse malas , quibus censes me premi . Sequentia docent , sic fuisse scriptum .

CAP .

A²⁹ rerum natura, ut ad benè viuendum non magno apparatu opus esset: vniusquisque facere se beatum potest. Leue momentum in aduenticiis rebus est, & quod in neutram partem magnas vires habeat: nec secunda sapiente in euehunt, nec aduersa demittunt. Laborauit enim semper, ut in se plurimum poneret, intra se omne gaudium peteret. Quid ergo? sapiente in me esse dico? minimè. nam id quidem si profiteri possem, non tantum negare in miserum me esse, sed omnium fortunatissimum, & in³⁰ vicinum Deo perductum prædicarem. Nunc, quod satis est ad omnes miserias leniendas, sapientibus virtutis³¹ me dedi; & nondum in auxilium mei validus, in aliena castra confugi,³² eorum scilicet, qui facile se & sua tueruntur. Illi me iusserunt stare assidue,³³ velut in præsidio positum, & omnes conatus fortunæ, & omnes impetus prospicere multo antè quam incurant. Illis grauis est, quibus est repentina: facile eam sustinet, qui semper exspectat. Nam & hostium aduentus eos prosternit, quos inopinatè occupauit: at qui futuro se bello ante bellum parauerunt, compositi & aptati, primum, qui tumultuosissimus est, B iustum facile excipiunt. Nunquam ego fortunæ credidi, etiam si videtur pacem agere: omnia illa, quæ in me indulgentissime conferebat, pecuniam, honores, gloriam eo loco posui, vnde posset ea sine motu meo repetere. Interuallum inter me & illa magnum habui. itaque abstulit illa,³⁴ non auult. Neminem aduersa fortuna comminuit, nisi quem secunda decepit. Illi qui munera eius velut sua & perpetua amauerunt, qui se propter illa suspici voluerunt, iacent & marent cum vanos &³⁵ pueriles animos, omnis solidæ voluptatis ignaros,³⁶ falsa & mobilia oblectamenta destituunt. At ille qui se lætis rebus non inflavit, nec mutatis contrahit;³⁷ aduersus utrumque statum inuictum animum tenet, exploratæ iam firmitatis. nam in ipsâ felicitate, quid contra infelicitatem valeret, expertus est. Itaque ego in illis quæ omnes optant, existimauit semper, nihil veri boni inesse: quin inania, & specioso ac decepturo fuso circumlita inueni, intrâ nihil habentia³⁸ fronti suæ simile. Nam in illis quæ mala vocantur, nihil tam terribile ac durum inuenio, quam opinio vulgi minabatur. verbum quidem ipsum, persuasione quadam & consensu, iam asperius ad aures venit, & audientes tanquam triste, & exsecrabile ferit: ita enim populus iussit: sed³⁹ populi scita ex magnâ parte sapientes abrogant.

D⁴⁰ Remoto igitur iudicio plurium, quos prima rerum facies, ⁴⁰ ut cunque credita est, aufert, videamus quid sit exsilio: nempe, loci commutatio est. Angustare⁴¹ ne videamur vim eius, & quicquid pessimum in se habet, subtrahere: hanc commutationem loci

CAP.V. 29. RERVM NATVRA.] Deus, ita enim sè vocabant: quod doceo I. Physiol. Dissert. V.

30. VICINVM DEO.] Qui stabilis, æquabilis, sine motu. Stoicorum passim voces, Sapientem Deo non vicinum modo (quod hic modestius) sed parem esse, & ex equo vivere. Videsis Manuduct. lib. III. Dissert. XIV.

31. ME DEDI.] Sum etiam inter Studiosos, non Eruditos; inter Progredientes, non Progressos.

D 32. EORVM SCILICET.] Stoicorum, qui res aduenticias (ut Academici aut Peripatetici) ad felicitatem non requirunt. Itaque facilis apud eos beatæ vite affectio & tutela est.

33. VELUT IN PRÆSIDIO.] Sapientis Iobi dictum, Vitam militiam esse. Quid Epictetus? Dissert. XXIV. lib. III. Στρατεία τις εἰς τὸ Κίον ἐνάσου, καὶ ἀυτη μάχεσθαι ποιήσω: Militia quædam est vita nostra, atque ea longa & varia.

34. NON AVVLISIT.] Nec enim mihi applicata cohæserant.

35. PVERILES ANIMOS.] Nam rudes omnes Sapientiae, pueri sunt: illa in viros transscribit. Vide Manuduct. lib. II. Dissert. I.

36. FALSA ET MOBILIA.] Duo adsignat. nec vera, nec diutina esse. Fucum habent, auum non habent.

37. ADVERSVS VTRVMQVE STATVM.] Achilles hoc sibi tribuit, apud Euripidem, in Iphigeniâ:

Τοῦ φύλοφρων μοι θυμός αἴρεται ψύσσω.
Επίσταται δὲ τοῖς κακοῖσι τὸ ἀγχαλᾶν,
Μέγιστος τε χαίρειν τοῖσιν ἐξωγνωμόνοις:
Excelsus animus porrò nunc μῆτι attollitur:
Qui nouit in rebus dolere tristibus,
Et cum modo gaudere iam melioribus.

38. FRONTI SIMILE.] Nihil pro vultu, aut primâ specie. Tacitus Agricolâ: Pulchrum ac decorum in frontem: id est speciem. Valerius: In secessu, quam in fronte beatior. Manilius: - penitusque Deus, non fronte, notandus. Noster hoc statim dicit, Primam rerum faciem.

39. POPVL SCITA.] Φαῦλος γδὲ κειτης παντὸς παλοῦ φράσματος ὄχλος: Prauus enim iudex omnis honestærei populus: Pythagoras.

CAP.VI. 40. VTCVNQVE CREDITA EST, AVFERT.] Secum rapit, sine alia inspectione aut examine. Vulgo mala videntur: mihi: bona: mihi.

41. NE VIDEAMVR.] A meo hec libro sunt, & vera. Definitio autem exsilio in Dione, ubi Philiscus Ciceronem solatur (simile argumentum est, meretur legi) talis. Φυγὴ, διαδημία τις ἀτιμος: Exsilio, peregrinatio quædam ignominiosa.

loci sequuntur incommoda, paupertas, ignominia, contemptus. Aduersus ista postea configam: interim primùm illud intueri volo, quid acerbi afferat ipsa loci commutatio. Carere patriā,⁴² intolerabile est. Aspice agedum hanc frequentiam, cui vix⁴³ urbis immensae tecta sufficiunt. maxima pars illius turbæ patriā caret: ex municipijs & colonijs suis, ex toto denique orbe terrarum confluxerunt. Alios adducit⁴⁴ ambitio, alios⁴⁵ necessitas officij publici, alios imposita legatio, alios⁴⁶ luxuria, opulentum & opportunum vitijs locum querens: alios⁴⁷ liberalium studiorum cupiditas, alios⁴⁸ spectacula: quosdam traxit amicitia, quosdam industria, latam ostendendæ virtuti naœta materiam: quidam⁴⁹ vœnalem formam attulerunt, quidam vœnalem eloquentiam. Nullum non hominum genus⁵⁰ concurrit in urbem, & virtutibus & vitijs magna preteria ponentein. Iube omnes istos⁵¹ ad nomen citari, &⁵² Vnde domo quisque sit, quare: videbis maiorem partem esse, quæ relictis sedibus suis, venerit in maximam quidem ac pulcherrimam urbem, non tamen suam. Deinde ab hac ciuitate discede, quæ velut⁵³ communis patria potest dici: omnes urbes circumi. nulla est, vbi magnam partem B peregrinæ multitudinis non inuenias. Nunc transi ab ijs quarum amœna positio, & opportunitas regionis plures allicit: deserta loca, & asperriunas insulas,⁵⁴ Sciathum &⁵⁵ Seriphum,⁵⁶ Gyarum &⁵⁷ Cosuram pete. nullum inuenies⁵⁸ exsiliū, in quo non aliquis⁵⁹ animi caussâ moretur. Quid tam nudum inueniri potest, quid tam⁶⁰ abruptum vndique, quām hoc saxum? quid ad copias respicienti⁶¹ iciunius? quid ad homines

42. INTOLERABILE EST.] *Vel Euripide indice, in Phœnissis.*

Tί, τὸ σέρεδης πατρίδος, οὐ κανόν μέγα,
Μέγιστον. ἐργα δ' εἰς μεῖζον, οὐ λόγω:

Et quid? carere patriā, magnum est malum?
Vel maximū. & re grauius est, quām dicitur.

43. VRBIS IMMENSÆ.] Alias, immensa. Illud pro magnâ Româ verius, satis adstricula in nostris Admirandis.

44. AMBITIO.] *Vt honores hic capiant, gerant.*

45. NECESSITAS OFFICII.] *Ad iudices referre licet, qui euocabantur ad officium hoc in urbem. Potest & de alio munere, quod apud Principem, aut in urbe, obitur.*

46. LVXVRIA.] *Vt habeant ubi opes explicitent, & absument.*

47. LIBERALIVM STVDIORVM.] *Honestissima causa, & omne genus docti aut doctores Roma. Cassiodorus: Roma, ciuitas litterarum. Symmachus: Roma, domicilium Latialis facundiae. Sidonius: Domicilium Legum, gymnasium Litterarum. Opto sic esse, & manere.*

48. SPECTACVLÀ.] *Quæ crebra, splendida: nec mirum, si alliciebant.*

49. VœNALEM FORMAM.] *Vtriusque sexus (pudet) scorta.*

50. CONCVRIT IN VRBEM.] *Tanquam ad viuaria, ait ille. & Tacitus: Quod cuncta vndique atrocia aut pudenda confluunt, celebranturque. Itaque multa fex erat.*

51. AD NOMEN.] *Vt incensu, aut dilectu: & est dictio formalis.*

* id est, arborum.

52. VNDE DOMO.] *Hoc quoque ex communis formula. Virgilius: Qui genus, vnde domo? Suetonius: Domo Nuceria. Asconium ita corrigam: Cæcilius Niger, homo Siculus: in domo. Et Ennius: Nauus repertus homo, Graio patre, Graius homo rex. Scribe, Graius domo. Centena in libris & lapidibus exempla sunt.*

53. COMMVNIS PATRIA.] *Plinius lib. III. Vna*

cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Libris tamen scriptis abest Patria, & potest. hoc sensu: quod ab omnibus gentibus habitat, ut urbs orbis communis. Lucanus:

— urbem populis, victisq; frequenter Gentibus, & generis, coëat si turba, capacem Humani.

54. SCIATHVM.] *Maris Aegei insulam, Melæ & Ptolomeo. Had. tamen Iunius dubitat, an non Cythnon, aut Cianon, verius: v. Animaduer. cap. XIII. Non ego.*

55. SERIPHVM.] *Ibidem sitam, Plinio alijsq.*

56. GYARVM.] *In eodem mari. Plinius, Virgilius, Tacitus, Iunenalis, Philo Indicus.*

57. COSVRAM.] *Inter Africam & Siciliam, Plinio, Siraboni, Melæ. Atque hæc est à Mureto lectio. nam libri priores, Corsicam: è quo Iunius, Corcyram. Vix mutem: et si scorsim mox de eius exsiliū suis asperitate dicet.*

58. EXILIVM.] *Pro loco destinato exsilibus. Epigramma:*

Hic sola hæc duo sunt, Exsul & Exsiliū.

59. ANIMI CAVSSA.] *Suâ voluntate & volute, non inßu aut missu alieno.*

60. ABRVPTVM VNDIQUE.] *Quia aspera, malè habitata, & plerisque locis inaccessa: Strabo de hac Cœstâ. Etiam in Epigrammate:*

Barbara præruptis inclusa est vndique faxis.

61. IEIVNIVS.] *Epigramma:*
Non poma Autumnus, segetes non educat

Æstas,

Canaque Palladio munere Bruma caret.

* Vmbrarum nullo Ver est lætabile foetu, Nullaque in infasto nascitur herba solo. Non panis, non haustus aquæ, non vltimus ignis.

Valde abycit, & damnat: sed quis est vltimus ignis, versu vltimo? credo ignem ad rogam intellegi: quasi tanta inopia ligni, ut nec eò suppeditet. At Diodorus mitius de eâ: Incolæ cibis vtuntur, lacte, melle, carni-

A mines⁶² immansuetius? quid ad ipsum loci situm horridius? quid ad cæli naturam⁶³ in-temperantius? plures tamen⁶⁴ hic peregrini, quām ciues consistunt. Usque eò ergo co-mutatio ipsa locorum grauis non est, ut hic quoque locus à patriâ quosdam abduxerit. Inuenio qui dicant, inesse naturalem quandam animis irritationem co-mutandi sedes, & transferendi domicilia.⁶⁵ Mobilis enim & inquieta mens homini data est: nunquam se tenet: spargitur, & cogitationes suas in omnia nota atque ignota dimittit, vaga, & quietis impatiens, & nouitate rerum latissima. Quod non miraberis, si primam eius originem adspiceris. Non est ex terreno & graui concreta corpore: ex illo⁶⁶ cælesti spiritu descendit.⁶⁷ cælestium autem natura semper in motu est: fugit, & velocissimo cursu agitur. Adspice sidera mundum illustrantia: nullum eorum perstat. labitur assidue, & locum ex loco mutat: quamvis cum vniuerso vertatur, in contrarium nihilominus⁶⁸ ipsi mundo refertur: per omnes⁶⁹ signorum partes discurrevit; perpetua eius agitatio, & aliunde aliò commigratio est. Omnia volvuntur semper, in transitu sunt, & ut lex &

B naturæ necessitas ordinavit, aliunde aliò deferuntur. Cùm per certa annorum spatio orbes suos explicuerint, iterum ibunt per quæ venerant. I nunc, & animum humanum, ex ijsdein quibus diuina constant coipositum semenibus, molestè ferre puta transitum ac migrationem: cùm⁷⁰ Dei natura, asliduâ & citatissimâ commutatione, vel delectet se,⁷¹ vel conseruet. A cælestibus, agedum, te ad humana conuerte. videbis gentes, populosque mutasse sedem: Quid sibi volunt in medijs Barbarorum regionibus Græcæ vrbes? quid inter Indos Persasque⁷² Macedonicus sermo? Scythia, & totus ille ferarum indomitarumq; gentium tractus, ciuitates⁷³ Achaię⁷⁴ Ponticis impositas littoribus ostentat. Non perpetuæ hiemis saevitia, non hominum ingenia,⁷⁵ ad similitudinem cæli sui

carnibus, hæc omnia VBERTIM regione submini-strante. Quomodo autem, si nec herba quidem nasci-tur? Sed certum est, etiam hodie laudatus ibi oves nasci & pasci.

C 62. IMMANSVETIVS?] Cum Seneca Strabo: qui latrocinia exercere eos scribit, maximè qui mon-tana incolunt, καὶ ἀλλοι οὐς βιοῦσιν θητεῖς εἴναι τῷ Θηρίῳ: & magis feros ipsis feris. Tum addit: ipsa mancipia illinc capta & abducta, vix sui usum præbere: siue quia impatientiâ vitam fugiant; siue quia dominos ruditate nimia & stupore obtundant. Quid autem iterum Diodorus? ex diametro aduersus: Τὰ δὲ αρπὸς ἀλλοι οὐς βιοῦσιν θητεῖς εἴναι τῷ Θηρίῳ πάντας χέδον τοὺς ἀλλοι θαρεάεγυς: Ipsi inter se mansuete & iuste agitant, præter ceteros ferè Barbaros. Iam de mancipijs: Τὰ δὲ αὐτὸν τὰ τὰ Κύρηνα διαφέρειν δοκεῖ τῷ ἀλλοι δούλων εἰς τὰς καὶ τὸν βίον χρέιας, φυσικῆς ταύτης τῆς ιδιότητος, οὐδενό-λου θούσης: Mancipia è Cýrno (Corsicâ) præstare reliquis videntur, ad vitæ usus, naturali quadam proprietate insitâ & comitante. Hæc, nisi per ca-lumniam, aut certè argutiam, vix concilie: satis mi-rum, cùm nec diuerso nimis aeo sint scripta.

63. INTEMPERANTIVS?] De astibus intelligit. ut in Epigr.

Corica terribilis, cùm primūm incanduit astas:

Sæuior, ostendit cùm ferus ora canis.

64. HIC PEREGRINI.] Infrà diducit, cap. viii.

65. MOBILIS ENIM.] Alcmeon aiebat, καὶ νεῖδος αὐτὴν συνεχῶς, ὡς τὸν ἄλιον: Moueri eam conti-nuò, ut solem. Seneca epist. xxxix. Quemadmo-dum flamma iacere ac deprimi non potest, non magis quām quiescere: sic noster animus in mo-tu est, eò mobilior & actuosior, quò vehementior fuerit.

66. CÆLESTI SPIRITU.] Nos quedam De Vit.

beat. cap. xxxii. & plenè lib. iii. Physiolog. Dis-sert. viii.

67. CÆLESTIVM NATVRÆ.] Panegyricus scri-ptor: Inspectâ penitus veritate cognouimus, quæ caussa faciat, ut numquam otio acquiescere veliti. Profectò enim non patitur hoc cælestis ille vestri generis conditor. Quidquid immortale est, stare nescit, sempiternoque motu se seruat Æternitas. Et alias, ad Theodosium: Gaudent pro-fectò diuina perpetuo motu, & iugi agitatione se vegetat Æternitas, & quidquid homines voca-mus labore, vestra natura est. Ut indefessa verti-go cælum rotat, ut maria æstibus inquieta sunt, & stare Sol nescit: ita tu, Imperator, continuatis ne-gotij, & in se quodam orbe redeuntibus, semper exercitus es.

68. IPSI MVNDO.] Id est, celo. Ita enim prisci paßim, Græci Latiniq;. Nos ii. Physiol. Diff. vi.

69. SIGNORVM PARTES.] In Zodiaco.

70. DEI NATVRÆ.] Iterum, celi. Nam eti si totus Mundus, sensu quodam, Deus: tamen cælum maximè, ubi magna huius anima ἡγεμονιδο, siue Principale. Vide me i. Physiol. Diff. viii.

71. VEL CONSERVET.] Suprà in Panegyrico: Iugi agitatione se vegetat Æternitas: & stare eius aut quiescere, est interire.

72. MACEDONICVS SERMO?] Eorum, qui in colonijs ab Alexandro ibi relictæ.

73. ACHAIÆ.] Cape Græciam vniuersè, ut illa etas dixit.

74. PONTICIS LITTORIBVS.] Plurimæ urbes Græcanicæ. ut Apollonia, Mesembria, Dionysopolis, Tomi, Istropolis, Olbia: alia multæ.

75. AD SIMILITUDINEM CÆLI.] Verum est. & emollit gentes clementia cæli, ait poëta; iterumq; contrario horrescunt, nec telis magis (verba Pliny) quām suo calo & sidere armantur.

horrentia transferentibus domus suas obsteruit. Atheniensis in Asiâ⁷⁶ turba est: ⁷⁷ Mi-
letus LXXV. vrbium populum in diuersa effudit: ⁷⁸ totum Italiæ latus, quod infero mari
alluitur, maior Græcia fuit. ⁷⁹ Tuscos Asia sibi vindicat: ⁸⁰ Tyrij Africam incolunt:
⁸¹ Hispaniam Poeni: Græci se in Galliam immiserunt, in Græciam Galli: Pyrenæus
⁸² Germanorum transitus non inhibuit: per inuia, per incognita versauit se humana le-
uitas. Liberos, coniugesque, & graues senio parentes traxerunt. Alij longo errore iactati,
non iudicio elegerunt locum, sed lassitudine proximum occupauerunt: alij armis sibi
ius in alienâ terrâ fecerunt: quasdam gentes, cum ignota peterent, mare haufit: quædam
ibi confederunt, vbi illas rerum inopia depositit. Nec omnibus eadem caussa relinquenti,
quærendique patriam fuit. Alios excidia vrbium suarum, hostilibus armis elapsos, in
aliena, spoliatos suis, expulerunt: alios domestica seditio submouit: alios nimia super-
fluentis populi frequentia, ad exonerandas vires, emisit: alios pestilentia, aut frequens
terrarum hiatus, aut aliqua intoleranda infelicitas soli vitia eiecerunt: quosdam fertilis
oræ, & in maius laudatae, fama corrupit: alios alia caussa exciuit domibus suis. Illud ita-
que est manifestum, nihil eodem loco mansisse, quo genitum est. assiduus humani gene-
ris discursus est. quotidie aliquid in tam magno orbe mutatur. Noua vrbium funda-
menta iaciunt: noua gentium nomina, exstinctis prioribus, aut in accessionem validio-
ris conuersis, oriuntur. Omnes autem istæ populorum transportationes, quid aliud,
quam publica exsilia sunt?

VII. Quid tam longo te circuitu traho? quid interest enu-
merare Antenorem Patauij conditorem, & Euandrum in ripâ Tiberis regna Arcadum
collocantem? quid Diomedem, aliosque quos Trojanum bellum, victos simul victo-
resque, per alienas terras dissipauit? Romanum imperium nempe auctorem exsulem re-
spicit: quem profugum, captâ patriâ, exiguae reliquias trahente, necessitas & victoris
metus, longinqua⁸³ quærentem, in Italiam detulit. Hic deinde populus quot colonias
in omnes prouincias misit? vbicunque vicit Romanus, habitat. Ad hanc commutatio-
nem locorum libenter nomina dabat, & relictis aris suis trans maria sequebatur colo-
nus senex.

VIII. Res quidem non desiderat plurium enumerationem: vnum tamen C
adijcam, quod in oculos se ingerit. Hæc ipsa insula sæpè iam cultores mutauit. Ut anti-
quiora quæ vetustas obduxit, transeam, Phocide relictâ, ⁸⁴ Graij qui nunc Massiliam
colunt,

76. TURBA EST.] Nihil ego mutem: et si Pincianus acutè, in Asiâ vrbis est Miletus. Vulgatam libri
& res asserunt: Velleium audi. Ione, duce Ione, pro-
fecti Athenis, occupauere nobilissimam partem
regionis maritimæ, quæ nunc appellatur Ionia:
vrbesque constitueré Ephesum, Miletum, Colopona,
Prienæ, Lebedum, Myuntem, Erythram,
Clazomenas, Phocæam: multasque in Ægæo
atque Icario occupauere insulas. Nonne hæc verè
turba est, profecta Athenis?

77. MILETUS LXXV.] Teneo numerum, in alijs
libris depravatum, pro quo Plinius lib. v. cap. XXIX.
Miletus, Ioniæ caput, super LXX. (ita meliores li-
bri) vrbium per cuncta maria genitrix. Ait, per
cuncta maria, satis indefinitè: Strabo restringit.
Multæ sunt Milesiæ ciuitatis præclara: maximum,
multitudo coloniarum. Nam & Pontum Euxi-
num frequentarunt totum, & Propontidem, &
alia loca.

78. TOTVM ITALIÆ.] Non vulgo sic obtinuit
Maiores Græciam dici, sed restrictius frontem
Italiæ. (Plinius verba) quæ à Locris incipit, & in tres
diuiditur sinus. Tamen veteri opinione & sermone,
quod Seneca ait, fuit, imò & laxius fuit. Nam toiam
Italiam, quia Siculi in eâ, atque alijs Græci, sic appella-
bant. Et unde Magnam, aut Maiorem, nisi longius
complexi essent? Ouidius:

Itala nam tellus Græcia maior erat.

Athenæus: Μελίδην Ελλαῖς παλαιταῖς πᾶσα χρεῖα ἔ-
χεται τὴν Γρατίαν πατούντος: Magna Græcia appellatur,
omnis ferè habitata Italia. Adde Festum, in
Maior Græcia.

79. TUSCOS ASIA.] E Lydiâ profectos, du-
ce Tyrrheno, à quo Tyrrhenia: ut communis op-
nio tenuit. Dionysius enim aliter, & vult indige-
nam gentem, nec vanis argumentis, esse.

80. TYRII AFRICAM.] Quorum ibi Utica, &
Carthago.

81. HISPANIAM POENI.] Gadibus. &
sunt qui Medinam Sidoniam, quasi à Sidone D
dictam, adiungant: Malacam, Abderam, &
loca alia.

82. GERMANORVM TRANSITVS.] Ergo illi in
Hispaniam: non olim, quod sciam: sed Gallos accipe.
quos latè Germanos etiam dici scimus. Nam Cel-
tiberos intellegit, à Celtis dictos: quod ipsum tamen
commune etiam Germanis nomen. Plinius Panegyri-
co, Germaniam Pyrenæo & Alpibus terminari
cum scripsit, Galliam certè intellexit.

CAP. VII. 83. QUÆRENTEM.] Scripti ferè,
quarentes. Verum, quærens: & ad metum refer.

CAP. VIII. 84. GRAII QVI.] Phocenses.
quoru Calaris ibi etiam colonia, ut vult Diodorus.
An recte tamen sic scriptum? Aleris, aut Aleria La-
tino flexu, verius esset. nam Calaris quidem in Sar-
dinia.

A colunt, prius in hac insulâ considerunt. Ex quâ quid eos fugauerit,⁸⁵ incertum est: vtrum cœli grauitas, an præpotentis Italiæ conspectus, an natura⁸⁶ importuosi matis. nam in caufâ non fuisse feritatem accalarum, eo apparet, quod maximè tunc trucibus & inconditis Galliæ populis se interposuerunt. Transferunt⁸⁷ deinde Ligures in eam, transferunt & Hispani, quod ex similitudine ritus apparet. eadem enim⁸⁸ tegumenta capitum, idemque genus⁸⁹ calceamenti, quod Cantabris est, & verba quædam. nam totus serino, conuersatione Græcorum Ligurumque, à patrio descivit. Deductæ deinde sunt duæ ciuium Romanorum coloniæ:⁹⁰ altera à Mario, altera à Syllâ. Toties⁹¹ huius aridi & spinosi faxi mutatus est populus. Vix denique inuenies villam terram, quam etiam nunc indigenæ colant. permixta omnia & insiticia sunt: aliis alij succelit. Hic concipiuit, quod alij fastidio fuit: ille unde expulerat, eiectus est. Ita fato placuit, nullius rei eodem semper loco state fortunam. Aduersus ipsam mutationem locorum, detractis ceteris incommodis quæ exilio adhærent, satis hoc remedij putat Varro, doctissimus Romanorum, quod quocumque venimus, eâdem⁹² rerum naturâ vtendum est. M. Brutus⁹³ satis hoc putat, quod licet in exsiliis euntibus virtutes suas ferre secum. Hæc etiam si quis singula parum iudicat efficacia ad consolandum exsulem, vtraque in unum collata fatebitur plurimum posse. Quantulum enim est, quod perdidimus? duo quæ pulcherrima sunt, quocumque nos mouerimur, sequentur: natura communis, & propria virtus. Id actum est, mihi crede, ab illo, quisquis formator vniuersi fuit,⁹⁴ siue ille Deus est potens omnium,⁹⁵ siue incorporalis ratio ingentium operum artifex, siue⁹⁶ diuinus spiritus per omnia maxima minima, æquali intentione diffusus,⁹⁷ siue fatum & immutabilis caussarum inter se coherentium series: id, inquam, actum est, ut in aliena.

dinia. at Aleriam ibi (quidam Valeriam) nominant etiam Plinius, Mela, Antoninus, & Florus II. cap. II. ut ego emendaui. Vide, si lubet.

C 85. INCERTVM EST.] Non Diodoro quidem, qui pulsos à Tyrrhenis adfirmat.

86. IMPORTVOSI MARIS.] Itâne? audi igitur Diodorum: Αὐτὴν δὲ οὐ νῦνος ἐν τερρόμασιος υπάστη, οὐδὲ λλιστοὶ ἔχει λαμψά τὸν ὄρουμαζόμενον Συγκατοῖν: Ipsa insula (Corsica) cum maximè portuosa sit, pulcherrimum etiam portum habet, Syracusium dictum. En, perpetuus cum Diodoro hoc (sed non meo) dissensus.

87. DEINDE LIGURES.] Nec id quidem: sed Tyrrheni, ex Diodoro.

88. TEGUMENTA CAPITVM.] An mitra fortasse? nam Strabo scribit, montanos Hispanos, crines muliebriter demississe, & frontem mitris texisse.

89. CALCEAMENTI.] Neque id scio, nisi si si Vtones, id est è crinibus pilisve calci. Nam & sic de Celiiberis Diodorus: Περὶ τὰς κυνῆς ξύρινας εἰλοῦσι κυνηγίας: Circum tibias voluunt è crinibus caligas.

90. ALTERA A MARIO.] Mela: Corsica, præterquam ubi Aleria, & Marianæ Coloniae sunt, à Barbaris colitur. Scribe ex hoc loco singulariè: Marianæ colonia. Item Plinio: Corsica ciuitates habet xxxii: colonias, Marianam à C. Mario deductam; Aleriam, à Dictatore Sullâ.

91. HVIS ARIDI.] De montanis fortasse verum: vniuersè, vel ex Seneca alibi falsum, si hoc eius Epigramma:

Corsica piscofis peruvia fluminibus.
Et supra triginta flumina tabula Geographice in eâ afferunt. Tamen in alio etiam Epigrammate

est: Non ignis, non haustus aquæ. Infrâ, cap. I X. admittit dumtaxat magna & natigabilia flumina: idque verius.

92. RERVM NATVRA.] Mundo. Vide sis me I. Physiol. Dissert. V.

93. SATIS HOC PVTAT.] Ego verò hæc tria verba insiticia puto.

94. SIVE ILLE DEV.S.] Variè loquitur magis, quam sentit: sed Stoici tamen verbis ita dissidebant, aut differebant. Atque alij, toti Deo opificium hoc adscribabant, οὐ γὰρ τὸν θεόν δημιουργὸν τῷ ὅλῳ, οὐ γὰρ πατέρα πάντων: Deum conditorem vniuersorum, & velut patrem omnium, asserebant: alij autem eius Rationi hoc malebant, ut iam subdit.

95. SIVE INCORPORALIS RATIO.] Christiani penè sibi applicent hanc Rationem siue λόγον, Dei verbum. Sed pro Stoicis: quare Incorporatedis? ut à Deo distinguat, quem corpus atque animal interim faciebant. Hec autem Ratio est, quam cum Prudentiâ & Fato alij miscebant. In his & sequentibus me vide I. Phys. Diff. VII. itemq. XII. Ceterum pro eâdem hac sententia, Seneca in epist. LXV. Caussam, id est Rationem, materiam formare, & quocumque vult versare, ex illâ varia opera producentem. Illa Caussa prima, alias Deus ys dicitur: hic Ratio, ut vides.

96. DIVINVS SPIRITVS.] Nam & Deum Zeno definiebat, πνεῦμα δίκτον δι' ὅλου τῆς κόσμου: Spiritum pertinentem per totum mundum. Est diuinus Animus: Physiologica nostra vide.

97. SIVE FATVM.] A prouidentiâ conditum mundum Stoici item dicebant: & Fatum aut ipsa, aut eius pars est. Vide me I. Physiolog. Dissertat. XI. & XII.

num arbitrium, nisi vilissima quæque, non caderent. Quicquid optimum homini est, A id extra humanam potentiam iacet: nec dari, nec eripi potest. Mundus hic, quo nihil neque maius,⁹⁸ neque ornatius,⁹⁹ rerum Natura genuit: animus contemplator, admirat orque mundi, pars eius magnificentissima, propria nobis & perpetua, tamdiu nobiscum mansura, quamdiu ipsi manebimus. Alacres itaque & erecti, quocunque res tulerit, intrepido gradu propereimus. Emetiamur quascunque terras,¹⁰⁰ nullum inventuri solum intra mundum, quod alienum homini sit. Unde cunque ex æquo¹⁰¹ ad cælum erigitur acies: paribus interuallis omnia diuina ab omnibus humanis distant. proinde dum oculi mei ab illo spectaculo, cuius¹⁰² insatiabiles sunt, non abducantur, dum mihi lunam solemque intueri licet, dum ceteris¹⁰³ inhærere sideribus, dum ortus eorum, occasus, interuallaque, & causas inuestigare¹⁰⁴ velocius meandi, vel tardius, spectare tot per noctem stellas micantes, & alias¹⁰⁵ immobiles, alias¹⁰⁶ non in magnum spatium exeuntes, sed intra suum se circumagentes vestigium, quasdam¹⁰⁷ subito erumpentes, quasdam igne fuso perstringentes aciem, quasi decidunt, vel¹⁰⁸ longo tractu B cum luce multâ præteruolantes; dum cum his sim, & cælestibus, quæ homini fas est, immisscar; dum animum ad¹⁰⁹ cognatarum rerum conspectum tendentem, in sublimi semper habeam: quantum refert mea, quid calcem? Atqui non est hæc terra frugiferum aut lætarum arborum ferax: non magnis & nauigabilibus fluminum alueis irrigatur: nihil gignit, quod aliæ gentes petant, vix ad tutelam incolentium fertilis: non pretiosus hic lapis ceditur, non auri argentiq; venæ eruuntur.¹¹⁰ Angustus animus est, quæ terrena delectant. ad illa abducendus est, quæ vbique æquè apparent,¹¹¹ vbique èquè splendent: & hoc cogitandum est, ista veris bonis per falsa & prauè credita obstat. Quò¹¹² longiores

^{98.} NEQUE ORNATIVS.] Liber meus voto additâ, neque minus ornatius: quod tenuerim sensu isto, neque maius, & nihilominus neque ornatius. Nam magna raro ornata & perpolita esse solent. Stoici autem in Mundi admiratione & prædicatione multi: ut docemus 11. Physiol. Diff. VII.

^{99.} RERVM NATVRÆ GENITV.] Communis Natura, id est Deus. Ecce autem quintam sententiam, sine potius sermonem super condito Mundo diuersum. Nam rebus consonant. De Naturâ istâ nos in Physiolog. 1. Diff. v.

CAP. IX. 100. NULLVM INVENTVRI.] Mens ille bonus: nullum inuenire intra mundum est alienum opus. Unde cunque: & leuiter variant alij scripti. Legi igitur: nullâ inuenire intra mundum est alienâ nobis. Unde cunque: breuius & cœcinnius.

^{101.} AD CÆLVUM ERIGITVR.] Similia huic toti sententia Epicetus Diff. 111. cap. XXII. Ita in exsilium. Quò? num aliquis extra Mundum ejcere potest? non potest. Quocumque iuero, ibi Sol, ibi Luna, ibi sidera, somnia, auguria, & cum Diis conuersatio. Quid Democritus? Αὐτὸι σοφοὶ τῶσα γῆ βατόν. ψυχῆς γδέ αγαθῆς πάθεις ὁ ξύμωτας κόσμος: Viro sapienti omnis tellus peruvia, & bonæ Menti totus Mundus patria. Euripides:

A'τως μὴ πάρεσται τερπίσιμος,
Α'πασα δὲ χρῶν αὐτὸι γενναῖοι πατρίς:
Diffusus aér omnis aquilæ peruius,

Omnisque tellus patria animoso est viro. Socratis illud protritum, Cuiatem se ferret? Mundanum.

^{102.} INSATIABILES SVNT.] De hac oblectatione, ego 1. Physiol. Diff. II.

^{103.} INHÆRERE SIDERIBVS.] Hæc & sequentia è Cicerone assimilata dicas: certè in illo paria, v. Tuscul. Quo tandem gaudio affici necesse est Sapientis animum, cum totius Mundi (id est, cæli) motus con-

uersioneſq; perspexerit: sideraq; viderit innumerabilia, cælo inhærentia, cum eiusipius motu congruere, certis infixa sedibus? septem alia suos queque tenere cursus, multum inter se aut altitudine, C aut humilitate, distantia? quorum vagi motus, ratata tamen & certa sui cursus spatia definiant?

^{104.} VELOCIVS MEANDI.] Causa una est in spatio, quo absunt à primo cælo: cui renituntur suo cursu, languidius, si propiora, efficiacius, si longinqua. Causa etiam altera, in circulo minore, atq; ambitu breuiore.

^{105.} IMMOBILES.] Fixas in octava sphæra.

^{106.} NON IN MAGNUM.] Planetas, qui ita errant, ut non errant, & per vestigia sua redeunt. Exeunt tamen leuiter ab Eclipticâ, sed non extra Zodiacum: et si leuorum aut dextrorum declinant, manent intra illam orbitam.

^{107.} SVBITO ERUMPENTES.] Ut Cometas, quæ Seneca & quorundam opinio fuit: latèrè eos certis temporibus, neque confisi; tum erumpere subito, & se exhibere. Esse autem verè stellas. Vide ipsum Quest. Nat. VII.

^{108.} LONGO TRACTV.] Et Virgilio est: Longos à tergo flammarum albescere tractus. D Hoc & prius, ad falsas & deciduas stellas spectat, aëris non cali filias.

^{109.} COGNATARVM RERVM.] Nam Stoicis animus ex astris. Manilius apposite:

- cælum scrutatur in alto,
Cognatumq; sequens corpus, se querit in astris.

Adi Senecam I. Quest. Nat. in Prefat.

^{110.} ANGSTVS ANIMVS.] Quem magnum magna hec inspecta faciunt: & tunc iuuat (Seneca I. Quest. Nat.) inter sidera ipsa vagantem, diuitum pauimenta ridere, & totam cum auro suo terram.

^{111.} VBIQUE AEQUE SPLENDENT.] Triahæc meo libro absunt, sine villa fraude.

^{112.} LONGIORES PORTICVS.] Milliaras.

^{113.} ALI-

A porticus expedierint, quò¹¹³ altius tūrres sustulerint, quò¹¹⁴ latius vicos porrexerint, quò depressius¹¹⁵ estiūos specus foderint, quò maiori mole fastigia cœnationū subueixerint: hoc plus erit, quod illis cælum abscondat. In eam te regionem casus eiecit, in quā latissimum receptaculum casa est. Næ tu pusilli animies, & sordidè se consolantis,¹¹⁶ si ideo id fortiter pateris, quia¹¹⁷ Romuli casum nosti. Dic illud potius: Istud humile tugurium neimpe virtutes recipit. iam omnibus templis formosius erit, cùm illic iustitia conspecta fuerit, cùm continentia, cùm prudentia, pietas, omnium officiorum recte dispensandorum ratio, humanorum diuinorumque scientia. Nullus angustus est locus, qui hanc tam magnarum virtutum turbam capit: nullum exilium graue est, in quo licet cum¹¹⁸ hoc ire comitatu. Brutus in eo libro, quem de Virtute composuit, ait, sc̄ vidisse Marcellum¹¹⁹ Mitylenis exsulanter, & quantum modò natura hominis pateretur, beatissimè viuentem, neque vnquam bonarum artium cupidorem quād illo tempore. Itaque adiicit, visum sibi se magis in exsilium ire, qui sine illo redditurus esset, quād illum in exilio relinquere. O fortunatiorem Marcellum, eo tempore, quo exsilium suum Bruto approbavit, quād quo populo R.¹²⁰ consulatum! Quantus vir ille fuit, qui effecit, vt aliquis exsul sibi videretur, quòd ab exsule recederet? qui in admirationem sui adduxit hominem, etiam¹²¹ Catoni suo mirandum? Idem Brutus ait, C. Cæsarem Mitylenas preteruectum, quia non sustineret vivere deformatum virum. Illi quidem redditum¹²² impetravit Senatus, publicis precibus, tam sollicitus ac mæstus, vt omnes illo die Bruti habere animum viderentur, & non pro

Mar-

C 113. ALTIUS TURRES.] Petronius: Aedificant auro, sedesque ad fidera mittunt. Seneca pater lib. II. Controvers. Sedes ipsas intantum exstruxere, vt domus ad usum & munimentum parat, sint nunc periculo, non præsidio: tanta altitudo ædificiorum est, tantæque viarum angustiæ, vt neque aduersus ignem præsidium, neque ex ruinis effugium sit. Postea tamen Nero lege inhibuit altè tollere, quod & ante eum Augustus: sed potentes spernebant.

114. LATIUS VICOS PORREX.] Quidam libri correxerint: male, & latitudo indicatur. Diuites scilicet, aut unā aliquā domo vicum implebant; aut insulis suis occupabant.

115. AESTIVOS SPECVS.] Porticus subterrancas, sive Hypogæas. Eadem Cryptoporticu: quarum vestigia plura nunc Roma.

116. SI IDEO ID.] Vera lectio, & sententia. Non solare te ab exemplo: etiam Romulus in casâ coluit, potius à ratione, & dic quæ sequuntur.

117. ROMVL CASAM.] Quam multi commemorant: sed in loco varietas aut pugna videatur. Nam Dionysius palam in Palatio locat: & Palatum quidem gemelli illi sedem habuerunt. Verba lib. II.

D Romulus & Remus solent humiles casas struere, in vitâ illâ pastoriciâ: quarum nunc una meo æuo supereft, in latere, quod è Palatio ad Circum flet, ROMVL CASA dicta. quam curant tumenturque sacerdotes, quibus id commissum est, nihil ad ampliorentamen cultum addentes: sed siquid tempestate aut tempore perit, sarcientes supplentesque, ad priorem, vt potest, formam. Item Viator, regione decimâ Palatij, Romuli casam ponit. Et Notitia imperij, Regio decima Palatij, continet Casam Romuli. Quid tamen alijs aliter. Seneca pater II. lib. Controv. I. Colit etiamnum in Capitolio Casam viator gentium populus. In Capitolio, ecce, ponit. Idem Controv. VI. Inter haec tam effusa mœnia nihil est humili casâ nobilius. Fastigiatis suprà tectis, auro puro fulgenti præluti-

cat Capitolio. Virruuius lib. II. In Capitolio commonefacere potest & significare mores vetustatis Romuli casa, in arce sacrorum stramentis tecta. Ait, in arce, non tamen in ipso templo Capitolino, sed monte fuit, iuxta Curiam Calabram, ne erres. Inducere & Martialis lib. VIII. posse:

Sic priscus seruatur honoste Præside templis:

Et casa, tam culto sub Ioue, numen habet. Est de istâ casâ, quod interpretes parum aduertunt: nec tamen in ipso Iouis templo, sed iuxta. Macrobius I. Saturn. Vocata in Capitolium plebe, iuxta curiam Calabram, quæ casæ Romuli proxima est. Quid autem in hoc dissensu dicimus: ego nihil, nisi dupliceam eam fuisse: veram & veterem in Palatio; alteram adsimilem, religionis causâ, in monte Capitolino, ubi omnia aut præcipua sacra. Certè sacra hæc habita, & per illam Valerius etiam iurat, lib. IIII. cap. IV. Per Romuli casam, perque veteris Capitolij humilia tecta iuro. Quin & Pontifex in eâ sacrificare soliti, vt templo. Dio lib. XLVIII. Ητε σκηνὴ τὸ Πωμόλου, εξ ἑρευπύριας τινὸς, ἦν οἱ Ποντίφικες ἐν ἀντὶ ἐπεισοδιαιταῖς, ἐπαύθη: Casa Romuli, ex sacrificio quopiâ, quod in eâ Pontifices fecerant, exusta est. Atque id incendium inter dira habet: et si prompta ea sanè ardere, vt materies & structura fuit. Ovidius:

Quæ fuerit nostri si queris regia nati,
Adspice de cannis straminibusque domum.

118. HOC IRE COMITATV.] Ambrosius lib. I. de Iacobo, cap. vlt. In quā solitudine non stipatus, quem vita beata circumdat?

119. MITYLENIS EXVLANTEM.] Aliarum à Cæsare partium. Vide Ciceronis lib. IV. ad Famil. epistolam VI. & VII. & ipsius Marcelli X.

120. CONSVLATVM.] Quem gesit cum Seru. Sulpicio, biennio ante ciuile bellum.

121. CATONI SVO.] Suo, vel quia gener eius, Porcia maritus, vel cognatus, ex Serviliâ Catonis sorore genitus; denique amicus, & in ijsdem Sapientiae castris.

122. IMPETRAVIT SENATVS.] Ciceronis oratione, quâ gratias Cæsari egit, Senatus nomine, exstat.

Marcello, sed pro se deprecari, ne exsules essent, si sine illo fuissent: sed plus multo con-
secutus est, quo die illum exsulem Brutus relinquere non potuit, Cæsar videre. Contigit
enim illi testimonium vtriusque. Brutus sine Marcello reuerti se doluit: Cæsar erubuit.
Num dubitas, quin ille tantus vir, sic ad tolerandum æquo animo exsilium se ipse ad-
hortatus sit? *Quod patria cares, non est miserum.* Ita te disciplinis imbuisti, ut scires omnem lo-
cum sapienti viro patriam esse. *Quid porrò hic qui te expulit, non ipse per annos decem continuos*
patria caruit? propagandi sine dubio imperij caußā: sed nempe caruit. nunc ecce trahit illum ad se
Africa resurgentis belli minis plena, trahit Hispania, quæ fractas & afflitas partes refouet, tra-
hit Ægyptus infida, totus denique orbis, qui ad occasionem concusi imperij intentus est. cui pri-
mum rei occurret? cui parti se opponet? Aget illum per omnes terras victoria sua. Illum suspiciant
& colant gentes: tu viue Bruto miratore contentus. Benè ergo exsilium tulit Marcellus: nec
quicquam in animo eius mutauit loci commutatio,¹²³ quamuis eum paupertas seque-
retur. in quâ nihil mali esse, quisquis modò nondum peruenit in insaniam omnia sub-
uertentis avaritiæ, atque luxuriæ, intelligit. Quantulum est enim, quod in tutelam ho-
mini necessarium sit? & cui deesse hoc potest, vllam modò virtutem habenti? *Quod ad*
me quidem pertinet, intelligo me non opes, sed occupationes perdidisse. corporis exigua
desideria sunt: frigus subimouere vult, alimentis famem ac sitim extinguere: quicquid
extra concupiscitur, vitijs, non vñibus laboratur. Non est necesse omne perscrutari pro-
fundum, nec strage animalium ventrem onerare, nec conchylia¹²⁴ vltimi maris ex igno-
to littore eruere. Dij istos deæque perdant, quorum luxuria tam inuidiosi imperij fines
transcendit.¹²⁵ Vltra Phasim capi volunt, quod ambitiosam popinam instruat: nec pi-
get à Parthis, à quibus nondum pœnas repetimus,¹²⁶ aues petere. Vndique conuehunt,
omnia nota fastidienti gulæ. Quod dissolutus delicijs stomachus vix admittat, ab vlti-
mo portatur Oceano.¹²⁷ Vomunt vt edant, edunt vt vomant: & epulas, quas toto orbe
conquirunt, nec concoquere dignantur. Ista si quis despicit, quid illi paupertas nocet? si
quis concupiscit, illi paupertas etiam prodest. Inuitus enim sanatur: & si remedia ne
coactus quidem recipit, interim certè dum non potest, nolenti similis est. C. Cæsar, quem
mihi videtur rerum natura edidisse, vt ostenderet quid summa vitia in summâ fortunâ
possent,¹²⁸ centies festertio coenauit vno die: & in hoc omnium adiutus ingenio, vix
tamen inuénit,¹²⁹ quomodo prouinciarum tributum vna cœna fieret. O miserabiles,
quorum palatum nisi ad pretiosos cibos non excitatur! pretiosos autem, non eximius
sapor aut aliqua faucium dulcedo; sed raritas, & difficultas parandi facit. Alioquin si ad
sanam illis mentem placeat reuerti, quid opus est tot artibus ventri seruientibus? quid
mercaturis? quid vastatione siluarum? quid profundi perscrutatione?¹³⁰ passim iacent
alimenta, quæ rerum natura omnibus locis disposuit. sed hæc velut cæci transcunt, &
omnes regiones peruagantur, maria traijeunt, & cum fame exiguo possint sedare,
magno irritant. Libet dicere: Quid deducitis naues? quid manus & aduersus fe-

Sed frustrè impetravit: quia mox à quodam Magio,
proprijs causis, an Cæsare subornante, interfectus est.
Vide Seruy epistolam inter Tullianas, lib. iv.

123. QVAMVIS EVM.] Scribe, cam: id est, loci
mutationem.

124. VLTIMI MARIS.] Britannici, vnde ostrea
petebant, è fundo Rutupino.

125. VLTRA PHASIM.] Manilius:
- in luxum iam ventri longius itur,
Quam modò militiâ. Numidarum pascimur
oris,

Phasidos & damnis.
Panegyricus: Dapes, quas positas extra Roma-
num Colchus imperium mittit. Sunt aues, Phasa-
na dictæ.

126. AVES PETERE.] Phalerides, è Seletcia Par-
thorum. Vide me super hoc tali luxu lib. iv. de Ma-
gnit. Rom. cap. vii.

127. VOMVNT VT EDANT.] Adiepist. LXXVIII.
& XLVII.

128. CENTIES HS.] Sunt nobis CCL. millia
Philippicum: quod Cleopatra in vna margaretâ ab-
sumpsit. Sed hæc de alijs cibis mentio: alioqui nec ma-
gno ingenio opus, exemplo illo iam noto.

129. QVOMODO PROVINCiarVM.] Li-
bri scripti vocem addunt, quomodo trium pro-
vinciarum. Atqui tres prouincia profecto, imò
vel vna è maioribus, largiter plus reddebat: si ta-
men de anno, non mensu, vñctigali sentit. Com-
modè igitur è scriptis legam: quo mediocrum
prouinciarum.

130. PASSIM IACENT.] Teles Pythagoricus: At
metuis ne tibi necessaria desint. Nónne omnes
viæ oleribus sunt referte? pleni aquâ fontes? nón-
ne tibi tot lectos exhibeo, quanta est ipsa terra? &
folia pro stragulis?

CAP.

Aras & aduersus homines armatis? quid tanto tumultu discurritis? quid opes opibus ageritis? non vultis cogitare, quām parua vobis corpora sint? Nōnne furor & vltimus mentium error est, cum tam exiguū capias, cupere multum? Licet itaque augeatis census, promoueatis fines: nunquam tamen corpora vestra laxabitis. Cūm benē cessebit negotiatio, multum militia retulerit, cūm indagati vndique cibi coierint, non habebitis vbi istos apparatus vestros collocetis. Quid tam multa conquiritis? Scilicet maiores nostri,¹³¹ quorum virtus etiam nunc vitia nostra sustentat, infelices erant, qui sibi manu suā parabant cibum: quibus terra cubile erat: quorum¹³² tecta nondum auro fulgebant: quorum templa nondum geminis nitebant. Itaque tunc per fīctiles deos religiosè iurabatur: qui per illos¹³³ inuocauerant, ad hostem morituri, ne fallerent, redibant. Scilicet minūs beatē viuebat¹³⁴ dictator noster, qui Samnitum legatos audit, cūm¹³⁵ vilissimum cibum in foco ipse manu suā versaret: illā, quā iam sēpē hostem percusserat,¹³⁶ laureainque in Capitolini Iouis gremio reposuerat. quām¹³⁷ Apicius nostra B memoria vixit, qui in eā vrbe, ex quā aliquando¹³⁸ philosophi, velut corruptores iuentutis, abire iussi sunt, scientiam popinæ professus, disciplinā suā sēculum infecit: cuius exitum nosse, operæ pretium est. Cūm¹³⁹ sestertiū millies in culinam congesisset, cūm tot¹⁴⁰ congiaria Principum, & ingens¹⁴¹ Capitolij vectigal singulis comissionibus exsorbsisset; ære alieno oppressus, rationes suas tunc primū coactus inspexit. super futurū sibi sestertiū centies computauit: & velut in vltimā faime victurus, si sestertio centies vixisset,¹⁴² veneno vitam finiuit. Quanta luxuria erat, cui sestertiū centies egitas fuit? I nunc, & puta pecuniae modum ad rem pertinere,¹⁴³ non animi.

Sestertiū centies aliquis extimuit: & quod alij voto petunt, veneno fugit. Illi verò tam prauæ mentis homini vltima potio saluberrima fuit. Tunc venena edebat, bibebatque, cūm imminens epulis non delectaretur tantum, sed gloriaretur, cūm vitia sua ostentaret, cūm ciuitatem in luxuriam suam conuerteret, cūm iuuentutem ad imitationem sui sollicitaret, etiam sine malis exemplis, per se docilem. Hęc accidunt diuitias non C ad rationem reuocantibus, cuius certi sunt fines: sed ad vitiosam consuetudinem, cuius immensum & incomprehensibile arbitrium est. Cupiditati nihil satis est: naturæ satis est etiam parum. Nullum ergo paupertas exfulis incommodum habet: nullum enim

CAP. X. 131. QVORVM VIRTVS.] Id est, quorum virtute etiam nunc stamus: quia ita firma imperij fundamenta iecit, ut vitia nostra concutiant, nondum euertant.

132. TECTA NONDVM AVRO.] An in tegulis, an magis lacunaribus? Seneca epist. xcvi. Auro tecta perfundimus. *Manilius:*

— triclinia templis

Concertant, tecūq; auro, iam vescimur aurum. Vbi forē verius, vescimur auro: id est, in vasis lan- cibusq; aureis.

D 133. INVOCAPERANT.] Ita veteres, vulgo, per illos iurauerant. Consonant ista, nam & in iuramento inuocatio numinis erat.

134. DICTATOR NOSTER.] *M. Curius:* qui tamen Consul modò fuit. Hunc eumdem Fabricium vocat *De Prouident.* cap. iii. præter alios, quibus constanter est Curius.

135. VILISSIMVM CIBVM.] Rapa, ut *Plinius* & alij.

136. LAUREAMQ VE.] Ut in triumpho solet, cūm Imperator lauream quam manu tenebat, itemq; detra- ētam fascibus lictorum, in Iouis sinu ponebat, velut victoria auctoris. Pluscula ego super rizu, ad Taciti II. Annalem.

137. APICIVS.] Tres fuisse gulones hoc nomine alibi docui: iste celeberrimus sub Augusto vixit. de quo *Plinius:* Nepotum omniū altissimus gurges.

138. PHILOSOPHI.] Ipsum Sc. vide in *Agellio*, lib. xv. cap. xi. & *Suetonij De claris Rhetoribus*, initio. Factum hoc anno Vrbis D XCII. Et, quod mireris, Athenis hoc aliquando decretum: ut in *Laertij Theophrasto*, initio leges.

139. HS. MILLIES.] Nostro more & sermone, duos milliones & semis.

140. CONGIARIA PRINCIPVM.] Quorum? nam Augustum & Tiberium vedit tantum: nec hunc puto, vt vir fuit, in tales nugas liberalem se gesisse. Verius capi Principes, proceres & diuites illos Senatores, ut alibi in nostro.

141. CAPITOLII VECTIGAL.] Fateor Capitolum, & cetera templa, vectigalia annua habuisse, ad tutelam aut ornatum sui: sed eāne data Apicio? abſit. Vel igitur ex comparatione capiendum, absumpſisse quantum vel Capitolij vectigal esset: aut (quod mihi arridet) lectio è notis corrupta, scribendumq; Kalendarij. Tum hoc dicat, hominem improbè vectigal suum annum in unam cœnam impendisse. De Kalendario, sēpē Seneca atque alij, & nos alibi.

142. VENENO VITAM.] *Dio Caſſius LVII.* Apicius omnes homines luxus & gulæ studio superauit. & cūm scire aliquando vellet, quid absumpti, & quid reliqui haberet, audito^{*} centies hs. restare, indoluit, & vt fame morituras, sc̄e interemit.

143. NON ANIMI.] Imo huius. & *Ausonius* alludit: Ille opibus modus est, qui modus est animo.

CAP.

enim tam inops exsiliū est, quod non alendo homini abundē fertile sit. At vesteā, an A
domum desideraturus est exsiliū? Si hæc quoque ad usum tantūm desiderabit, neque te-
ctum ei deerit, neque velamen. æquè enim exiguo tegitur corpus, quām alitur. nihil
homini natura, quod necessarium faciebat, fecit operosum. Si desiderat¹⁴⁴ saturatam
multo conchylio purpuram, intextam auro, varijsque coloribus distinctam & artibus:
non fortunæ iste vitio, sed suo pauper est. etiam si illi, quicquid amisit, restitueris, nihil
ages. plus enim restituto deerit ex eo quod cupit; quām exsiliū ex eo, quod habuit. Si de-
siderat aureis fulgentem valis supellectilem, & antiquis nominibus artificum argentum
nobile, æs paucorum insaniā pretiosum, &¹⁴⁵ seruorum turbam, quę quamuis magnam
domum angustet, iumentorum corpora¹⁴⁶ differta, & coacta pinguescere, &¹⁴⁷ natio-
num omnium lapides: ista congerantur licet, nunquam explebunt inexplicablem ani-
mum. non magis, quām ullus sufficiet humor ad satiandum eum, cuius desiderium non
ex inopiā, sed¹⁴⁸ ex æstu ardentium viscerum oritur. non enim fitis illa, sed morbus est.
Nec hoc in pecuniā tantūm, aut aliamentis euénit: eadem natura est in omni desiderio, B
quod non ex inopiā, sed ex vitio nascitur. quicquid illi congesseris; non finis erit cupiditi-
tis, sed gradus. Qui continebit itaque se intra naturalem modum, paupertatem non
sentiet: qui naturalem modum excedet, eum in summis opibus quoque paupertas se-
quetur. Necessarijs rebus & exsilia sufficiunt: superuacuis nec regna. Animus est qui
diuites facit. hic in exsilia sequitur, & in solitudinibus aspermis, cùm quantum satis est
sustinendo corpori, inuenit, ipse bonis suis abundat & fruitur. Pecunia nihil ad animum
pertinet. non magis, quām ad deos immortales omnia ista, quę imperita ingenia, & ni-
mis corporibus suis addicta, suspiciunt. Lepides, aurum & argentum, &¹⁴⁹ magni leua-
tiqüe mensarum orbes, terrena sunt pondera: quę non potest amare sincerus animus,
ac naturae suae memor, leuis ipse, & quandoque emissus fuerit, ad summa cincaturus.
interim, quantum per moras membrorum, & hanc circumfusam grauem sarcinam li-
cit, celeri & volucri cogitatione diuina perlustrat. Ideoque nec exsiliare unquam potest,
liber, & dijs cognatus, & omni mundo omniqüe æuo par. Nam cogitatio eius circa om-
ne caelum, & in omne præteritum futurumque tempus immittitur. Corpusculum hoc,
custodia & vinculum animi, huc atque illuc iactatur: in hoc supplicia, in hoc latrocinia,
in hoc morbi exercentur. animus quidem ipse sacer & æternus est, & cui non possunt
¹⁵⁰ injici manus. Nec me putes ad eleuanda incommoda paupertatis, quam ne-
mo grauem sentit, nisi qui putat, uti tantūm præceptis sapientum. Primum aspice, quan-
to maior pars sit pauperum, quos nihilo notabis tristiores sollicitoresque diuitibus: imò
nescio an eò lætiores sint, quò animus eorum in pauciora distinguitur. Transeamus à
pauperibus: veniamus ad locupletes. quām multa sunt tempora, quibus pauperibus si-
miles sunt? Circumcisę sunt peregrinantum sarcinę: & quotiescumque festinationem
necessitas itineris exigit, comitum turba diuittitur. Militantes quotam partem rerum
suarum secum habent? cùm omnem apparatus castrensis disciplina submoveat. Nec
tantūm conditio illos temporum, aut locorum inopia, pauperibus exæquat: sumunt
¹⁵¹ quosdam dies, cùm iam illos diuinarum tedium cepit, quibus humi cœnent, & re-
moto auro, argentoque, fictilibus vtantur. Dementes! hoc quod aliquando concipi- D
scunt, semper timent. O quanta illos caligo mentium, quanta ignorantia veritatis exer-
ceret,

CAP. XI. 144. SATVRATAM.] Dibapham, aut
sepius iunctam. Vide Plinii IX. cap. XLI.

145. SERVORVM TVRBAM.] Disce ex adiunctis
multos frisse, & ex Magnitudine nostra Romanā,
lib. II. cap. vlt.

146. DIFFERTA.] Notes hæc amasse ad vehicula;
contrà macra viluisse. Seneca epist. LXXXVII. Mulæ
faginatae, vnius omnes coloris.

147. NATIONVM LAPIDES.] Non gemmas, sed
marmora.

148. EX ÆSTV.] Adi Quæst. Nat. IV. cap. vlt.

149. MAGNI LÆVATIQVE.] Ad citreas men-
fas pertinet: de quibus VII. de Benefic. cap. IX. & De
Tranquillit. cap. I.

150. INIICI MANVS.] Id est, qui expers serui-
tutis, liber & suus est. Nam in assertione & vindican-
do, iniectione manus erat.

CAP. XII. 151. QVOSDAM DIES.] Horatius:
Plerumque gratae diuitibus vices, Mundæque
paruo sub lare pauperum Cœnæ, sine aulæis &
ostro, Sollicitam explicuere frontem. Vide super
hoc more Senecam epist. XVIII.

152. PRIN-

A cet, qui fugiunt quod voluptatis causa imitantur! Me quidem, quoties antiqua exempla respexi, paupertatis ut solatijs pudet, quoniam quidem eò temporum luxuria prolapsa est, vt maius viaticum exsulum sit, quam olim patrimonium¹⁵² principū fuit.¹⁵³ Vnum fuisse Homero seruum,¹⁵⁴ tres Platoni,¹⁵⁵ nullum Zenoni, à quo cœpit Stoicorum rigida ac virilis sapientia, satis constat. num ergo quisquam eos miseros vixisse dicet, vt non ipse miseriimus ob hoc omnibus videatur? Menenius Agrippa, qui inter patres ac plebem publicæ gratiæ¹⁵⁶ sequester fuit,¹⁵⁷ ære collato funeratus est. Attilius Regulus, cùm Pœnos in Africā funderet, ad Senatum scripsit, mercenarium suum¹⁵⁸ discessisse, & ab eo desertum esse rus: quod Senatui publicè curari, dum abesset Regulus, placuit. Fuit tanti, seruum non habere, vt colonus eius populus R. esset.¹⁵⁹ Scipionis filiæ ex ærario dotem acceperunt: quia nihil illis reliquerat pater. Aequum mehercules erat populum R. tributum Scipioni semel conferre, cùm à Carthagine semper exigeret. O felices viros puellarum, quibus populus R. loco soceri fuit! Beatioresne istos putas,¹⁶⁰ quorum pantomimæ decies sextertio nubunt, quam Scipionem, cuius liberi à senatu tutores suo, in dominum¹⁶¹ æs graue acceperunt? Dedignatur aliquis paupertatem, cuius tam claræ imagines sunt? indignatur exsul aliquid sibi deesse, cùm defuerit Scipioni dos, Regulo mercenarius, Menenio funus? cùm omnibus illis, id quod deerat, ideo honestius suppletum sit, quia defuerat? His ergo aduocatis non tantum tutam est, sed etiam grata paupertas.

Responderi potest: Quid artificiosè ista diducis, quæ singula sustineri possunt, collata non possunt? Commutatio loci tolerabilis est, si tantum locum mutes: paupertas tolerabilis est, si signominia absit, quæ vel sola opprimere animos solet. Aduersus hunc, quisquis me malorum turbâ terrebit, his verbis vñdum erit. Si contra vnam quamlibet partem fortunæ satis tibi roboris est, idem aduersus omnes erit.¹⁶¹ cùm semel animum virtus indurauit, vndique invulnerabilem præstat. Si auaritia dimisit, vehe-

men-

C 152. PRINCIPVM FVIT.] Procerum & Sena-torum, vi ante notabam.

153. VNVM HOMERO.] Quidni, ductorem caco? vt fama quidem tenuit. Ceterum diuinissimum virum etiam fame perisse (tanta inopia fuit) Sotades apud Stobæum scripsit Ser. XCVI. et si alij aliter.

154. TRES PLATONI.] Imò quattuor, & famulam unam, ex ipso Platonis (in Laërtio) testamento: Dianam dimitto liberam, seruos relinquo Tychonem, Bietam, Apolloniadem, & Dionysium.

155. NVLLVM ZENONI.] Qui Persam quidem habuit, à rege Antigono adtributum missumq; vt à manu esset. Itaque discipulus magis, quam seruus, & nobilis postea philosophus fuit.

156. SEQ VESTER.] Duo significat, ex Serio: Sequester est, aut medius inter duos alterantes, aut apud quem aliquid ad tempus deponitur. Hic prius illud, sicut & Glossis: Sequester, pectoris, media torarbitrator.

157. AERE COLLATO.] In capita sextantibus. Linius II. Dionysius VIII. Valerius IV.

158. DISCESSISSE.] Male, qui edunt deceßisse: vt & Muretus. Valerius rem narrat lib. IV. cap. IV. Villicum in agello, quem septem iugera in Pupiniâ habebat, mortuum esse, occasionemq; natum mercenarium, amoto inde rustico instrumento, discessisse: ideoque petere, vt sibi successor mitteretur, ne deserto agro, non esset vnde vxor & sui alerentur. Addit Linij Epitomam XVIII.

159. SCIPIONIS FILIÆ.] Africani quidem, vt ipse in sequentibus palam dicit: at vereor, vt incuriosè & falsò dicat. Nam habuit ille quidem duas filias, sed quas pater ipse, non Senatus, eloquuit; alteram

P. Scipioni Nasice, alteram Ti. Sempronio Gracco. Varij tradunt, & Liuius diffusè, lib. XXXVIII. et si quidam de vna aliter, & patre mortuo nupsisse. Sed nemo tamen hoc, quod hic Seneca: nec de eximiâ paupertate eius viri est lectum. Quid ergo? in nomine error, & Cn. Scipionis est, patru Africani, quod huic iuit adscriptum. Valerius lib. IV. Cum secundo bello Punico Cn. Scipio ex Hispaniâ Senatui scripsisset, vt sibi successor mitteretur, quia filiam virginem adultæ iam ætatis haberet, neque ei sine se dos expediri posset: Senatus patris partes sibi defumpsit, ac puellam nupti dedit. Hoc ipsum, de eodem isto, Ioannes Zonaras: vt duplex error Seneca videatur, & in homine, & in numero, qui ex vna duas fecit.

160. QVORVM PANTOMIMÆ.] Quas domi diuites habebant, seruas aut libertas. Plinius epistola quedam lib. VII. & Inscriptiones præcæ.

161. ÆS GRAVE.] Summam non exprimit, non item Quæst. Natur. I. cap. vlt. An tu existimas Scipionis filias ex auro nitidum speculum habuisse, cùm illis dos suisæt æs graue? Valerius fecit: & dotis modus, inquit, quadraginta millia æris fuit: Vbi miror esse, qui de re Nummaria scribens voluerit, quadrinagenta legi. Errat. & Valerius ipse castiget: Veterum ita arcta fuere patri monia, vt Megullia, quia cum quinquaginta millibus æris mariti domum intrauerat, Dotatæ cognomen inuenerit. Ii sunt nobis Philippæ citer quingenti.

CAP. XIII. 162. CVM SEMEL.] Stoicum paradoxum, Virtutes & Vicia se consequi; quiq; vnam vnumve habeat, omnia habere. Vide me Manuduct. III. Dissert. IV. it emiq; XX.

163. Non

mentissima generis humani pestis; moram tibi ambitio non faciet. Si ultimum diem A
¹⁶³ non quasi poenam, sed quasi naturae legem adspicis; ex quo pectore mortis metum
eieceris, in id nullius rei timor audebit intrare. Si cogitas, libidinem non voluptatis caus-
fam homini datam, sed ¹⁶⁴ propagandi generis; quem non violauerit hoc secretum &
fixum visceribus ipsis exitium, omnis alia cupiditas intactum præteribit. Non singula
vitia ratio, sed pariter omnia prosternit; in vniuersum ¹⁶⁵ semel vincit. Ignominiam tu pu-
tas quemquam sapientem moueri posse, qui omnia in se reposuit, qui ab opinionibus
vulgi secessit? Plus etiam quam ignominia, est mors ignominiosa. Socrates tamen eo-
dem illo vultu, quo aliquando solus ¹⁶⁶ triginta tyrannos ¹⁶⁷ in ordinem redegerat, car-
cerem intravit, ignominiam ipsi loco detracturus. neque enim poterat carcer videri, in
quo Socrates erat. Quis usque eò ad conspiciendam veritatem excæcatus est, ut igno-
miniam putet M. Catonis fuisse, duplum in petitione ¹⁶⁸ præturæ & ¹⁶⁹ consulatus re-
pulsam? ignominia illa præturæ & consulatus fuit, quibus ex Catone honor habeba-
tur. Nemo ab alio contemnitur, nisi à se antè contemptus est. Humilis & proiectus ani- B
mus fit isti contumeliae opportunus; qui verò aduersus fœuissimos casus se extollit, & ea
mala quibus alij opprimuntur, euertit, ipsis miseras ¹⁷⁰ infilarum loco habet: quando
ita affecti sumus, ut nihil è magnam apud nos admirationem occupet, quam homo
fortiter miser. Ducebatur Athenis ¹⁷¹ ad supplicium Aristides: cui quisquis occurrerat,
deiiciebat oculos, & ingemiscet, non tanquam in hominem iustum, sed tanquam in
ipsam iustitiam animaduerteretur. Inuentus est tamen, qui faciem eius inspiceret. poter-
at ob hoc ¹⁷² molestè ferre, quod sciebat neminem id ausurum puri oris. Atille absti-
sit faciem, & subridens ait comita huius magistratui: Admone istum, ne postea ¹⁷³ tam impro-
bè oscitet. Hoc fuit contumelia ipsi contumeliā facere. Scio quosdam dicere, contemptu
nihil esse grauius, mortem ipsis potiorem videri. His ego respondebo, & exsilio sàpè
contemptione omni carere. Si magnus vir cecidit, magnus iacuit. non magis illum con-
tem-

^{163.} NON QVASI POENAM.] Ipse in Epigrammate: - Lex est, non poena, perire.

^{164.} PROPAGANDI GENERIS.] Verum dogma: & in Stoico Catone Lucanus agnoscit. - Venerisque huic maximus usus, Progenies: urbi pater est, urbi que maritus.

^{165.} SEMEL VINCIT.] Mirum, quid ita scripti, vincitur: at meus vox additâ, nisi semel vincitur. Educo lectionē & sensum: nisi semel vincit, vincitur.

^{166.} TRIGINTA TYRANNOS.] Sic Athene iterum libere appellariunt triginta rectores, quos urbi Lysander rectores dederat, decem autem Pyreō. Plutarchus in Lysandro, alijs.

^{167.} IN ORDINEM REDEG.] Quando, aut quo modo? Ipse Socrates apud Platonem (in Apologî) docet: cum gloriatur, se à triginta tyrannis missum, cum quatuor alijs, ut Leontem Salaminium, diuitem quandam, Athenas duceret, nempe interficiendum. atque illos quidem paruisse, se auctem de viâ domum rectâ iuisse, NIHIL iniquum illud IMPERIVM FACIENTEM. Quæ res, inquit, mihi fortasse exitio fuisset, nisi tyrannis illa paulo post concidisset. Hoc igitur est, in ordinem redigere, imperata spernere, & promagistratu, qui supra vulgas & extra ordinem est, non habere. Ipsam hoc factum in Laërti Socrate tangitur, sed ab interprete Latino confusum, aut peruersum.

^{168.} PRÆTVRÆ.] Cum Vatinius ei prælatus, faciente Cæsare.

^{169.} CONSVLATVS.] Quem biennio ante ciuile bellum petiit, reipublice causa. Excidit, homo non factus ad ambiendum.

^{170.} INFVLARVM LOCO.] Infuse propriè sa-

cerdotibus, victimis, & rebus sacris. Hitales, & hac Italia, sacrosancta censentur, & venerationem habent. Seneca iterum hoc sensu, epist. xiv. Haec litteræ & apud mediocriter malos infilarum loco sunt. Pro ipsa etiam dignitate quauis, medij æui scriptores dicunt: ut, Præfecturæ infulis ornari: Tantæ maiestatis (imperij) infulis dignum, Spartanus, Pollio, atque alijs.

^{171.} AD SUPPLICIVM ARISTIDES.] Istum Athenis ad supplicium ductum, nemo scripsit, quod sciam: & inter varias super morte eius sententias, hanc non dixit Plutarchus: quem vide. Ipsum hoc factum aut dictum quis Aristidi inscribit? ego non repperi: & da veniam Seneca, credo inter præpropera tua, & parum excocta esse. Phocioni adscribendum erat, de quo idem Plutarchus: Cum ad carcere, venenum potaturus duceretur, inimici præcurrerunt, Dè quibus unus in frontem eius inspuit. Ipse conuersus ad magistratus, Οὐ παύσει τις, εἰτο, τετροὶ ἀγνοοῦνται; Non coercedit, inquit, aliquis istum improbe se gerentem? Hæc res & ipsa verba sunt: quæ nostra etiam, per argutiam, inuertit.

^{172.} MOLESTE FERRE.] Alij cum negatione edunt, non molestè. Sed acutior sensus in isto, quasi dicat, Ideò poterat agere ferre, quia non contemni se solum, sed fidari sentiebat: nempe ab homine opico & obsceni oris: cuius salua etiam impura.

^{173.} TAM IMPROBE OSCITET.] Inuertit, pro suo sensu & inueni iunculâ, nisi fallor, Seneca: quod & alias obserues. Cerè vt suprà posui, idem Plutarchus in Apophthegmatis iterauit. Nisi quis de Aristide aliud censem, & alicunde eruit: quod diffido.

A temni, quām cūm ædium sacrarum ruinæ calcantur, quas religiosi æquè ac stantes adorant.

Quoniam meo nomine nihil habes, mater carissima, quod te in infinitas lacrimas agat, sequitur ut caussæ tuæ te stimulent. Sunt autem duas, nam aut illud te mouet, quod præsidium aliquod videris amisisse: aut, quod desiderium ipsum per se pati non potes. Prior pars mihi leuiter perstringenda est. noui enim animum tuum, nihil in suis præter ipsos amantem. Viderit illæ matres, quæ¹⁷⁴ potentiam liberorum muliebri impotentia exercent; quæ, quia fæminis honores non licet gerere, per illos ambitiosæ sunt; quæ¹⁷⁵ patrimonia filiorum & exhauriunt,¹⁷⁶ & captant; quæ eloquentiam commodando alijs fatigant. Tu liberorum tuoruim bonis plutimū gauisa es, minimū vfa: tu¹⁷⁷ liberalitati nostræ semper imposuisti modum, cūm tuæ non imponeres:¹⁷⁸ tu filiafamilias,¹⁷⁹ locupletibus filijs vltro contulisti: tu patrimonia nostra sic administrasti, vt tanquam in tuis laborares, tanquam alienis abstineres: tu gratiæ nostræ, tanquam alienis rebus vtereris, pepercisti, & ex honoribus nostris nihil ad te nisi voluptas¹⁸⁰ &

B impensa pertinuit.¹⁸¹ nūnquam indulgentia ad vtilitatem respexit. Non potes itaque erepto filio desiderare, quæ incolui nūnquam ad te pertinere duxisti. Illò omnis consolatio mihi vertenda est, vnde vera vis materni doloris oritur. Ego complexu filij carissimi careo, non corispectu eius, non sermone fruor. vbi est ille, quo viso tristem vultum relaxauit, in quo oīnes sollicitudines meas deposui? vbi colloquia, quorum inexplibilis eram?¹⁸² vbi studia, quibus libentiū¹⁸³ quām fæmina, familiariū¹⁸⁴ quām mater, interoram? vbi ille occursus? vbi matre visâ semper¹⁸⁵ puerilis hilaritas? Adiçis istis loca ipsa gratulationum & conuictuum, &c, vt necesse est, efficacissimas ad vexandos animos recentis conuersationis notas. Nam hoc quoque aduersus te crudeliter fortuna molita est, quod te¹⁸⁶ ante tertium demuin diem quām percussus sum, securam, nec quicquā tale metuentem,¹⁸⁷ aggredi voluit. benè nos¹⁸⁸ longinquitas locoru diuiserat: benè¹⁸⁹ aliquot annorum absentia huic te malo præparauerat: redisti, non vt voluptatem ex filio perciperes, sed ne consuetudinem desiderij perderes. Si multo antè abfuis-
C ses, fortiū tulisses, ipso intciuallo desiderium molliente: si¹⁹⁰ non receffisses, vltimum certè

CAP. XIV. 174. POTENTIAM LIBERORVM.]

Sensus. quæ fatigant potentiam liberorum, suā impo-
tentia: id est, in illis potentibus, ostendunt se aliquid posse. Adsiduè interpellant, vt huic adsint, illi ob-
sist: & per illos quodammodo imperia & magistra-
tus gerunt.

175. PATRIMONIA EXHAURIVNT.] Sibi aut alijs petendo.

176. ET CAPTANT.] Cūm iam scilicet emanci-
pati sunt, sui peculij & iuris. Plinius facetè, de Regulo, lib. IV. epist. II. Filium amisit. hunc emanci-
pauit, vt heres matris existeret: mancipatum (ita vulgo ex moribus hominis loquebantur) foedâ &
insolitâ parentibus indulgentiæ simulatione ca-
D ptabat. Incredibile est, sed Regulum nosti. Si hac
viri, quid fæmina?

177. LIBERALITATI NOSTRÆ.] Opponit illis,
quæ exhauebant.

178. TV FILIAFAMILIAS.] Nam viuo adhuc
patre, Cap. sequenti.

179. LOCUPLETIBVS.] Nota iam tunc diuites
fuisse: neque Aula omnia nostro dedit.

180. ET IMPENSA.] Adsumptus magistratum,
ad ludos, epulas, & talia: ad quæ conferre propinqui
& amici solent.

181. NVMQVAM INDVLGENTIA.] Opponit ijs,
quæ captabant.

CAP. XV. 182. VBI STVDIA.] Quæ noſter cum
laude & famâ tractabat, eloquentiæ ac sapientiæ.

183. QVAM FÆMINA.] Qui sexus raro taliū artiū.

184. QVAM MATER.] Quia spretâ gratuitate,
inter audiētes, fauētes, discentes eram.

185. PVERILIS HILARITAS.] Non quod puer
(viriam, & maritus, & pater erat:) sed quod vultu
hilaro & blando, in puerum quasi redibat.

186. ANTE TERTIVM.] Aly, tertium decimum
diem. Sed verius de tertio die: ex eo quod sequitur,
fructum biduo diutiū videndi filium tulisses.
Igitur res ita fuit. rediit Romam ex Hispaniâ, inter-
fuit morti & funeri nepotuli sui (ex verbis iam pro-
dendis:) iterumq. abiit, & in viâ de fato filij & exsi-
lio audiuit. In viâ, inquam, cūm biduum iam abfuis-
set. De regressu eius, & quod plusculos dies Romæ;
euincunt hec verba, cap. II. suprà: Intra vigesimum
diem, quām filium meū IN MANIBVS & osculis
tuis mortuū funeraueras, raptum me audisti. Ergo
duo mala inter tot illos dies: nepotis coram rapii, & filij
absente, nam ait: audisti. Venit igitur, abiitq., vt di-
xit: iterumq. rediit, hoc casu excita, & è viâ retracta.

187. AGGRÉDI VOLVIT.] Omnino legendum,
regredi.

188. LONGINQ VITAS.] Non ergo in secessu aut
rure aliquo suburbano, sed in ipsâ procul Hispaniâ.
Videtur autem mortuo Romæ marito, relictis ibi gran-
dioribus liberis, redisse in patriâ; vbi pater, amici, opes.

189. ALIQVOT ANNORVM.] Nota. absentia
igitur & migratio, non peregrinatio fuit.

190. NON RECESSISSES.] In Hispaniam, igna-
rainstantis mali. Tamen rediit: & Romæ fuisse, dum
filius exsulat, & haec scribit, colligas è Cap. sequenti,

H vbi

certè fructum biduo diutiùs videndi filium tulisses. Nunc crudele fatum ita composuit, A
vt nec fortunæ meæ interesses, nec absentiaæ assuesceres. Sed quanto ista duriora sunt,
tanto maior tibi virtus aduocanda est, & velut cum hoste noto, ac sàpè iam vieto, acriùs
est congregendum. Non¹⁹¹ ex intacto corpore tuo sanguis hic fluxit: per ipsas cicatri-
ces percussa es. Non est quòd utaris excusatione nominis muliebris, cui pàenè con-
cessum est immoderatù in lacrimas ius, non immensum raimen: & ideo maiores¹⁹² de-
cem mensium spatum lugentibus viros dederunt, vt cum pertinaciâ muliebris mæroris
publicâ constitutione¹⁹³ deciderent. non prohibuerunt luctus, sed finierunt. Nam &
infinito dolore, cùm aliquem ex carissimis amiseris, affici, stulta indulgentia est: & nullo,
¹⁹⁴ inhumana duritia. Optimum inter pietatem & rationem temperamentum est, &
sentire desiderium, & opprimere. Non est quòd ad quasdam fæminas respicias, quarum
tristitia semel sumptam mors finiuit. nosti quasdam, quæ amissis filijs, imposta¹⁹⁵ lu-
gubria numquam exuerunt. à te plus exigit vita ab initio fortior. non potest muliebris
excusatio contingere ei, à quâ omnia vitia muliebria absuerunt. Non te maximum sàcu- B
li malum, impudicitia, in numerum plurium adduxit. non gemmæ te, non margaritæ
flexerunt: non tibi diuitiae, velut maximum generis humani bonum, refulerunt: non
te bene¹⁹⁶ in antiquâ & seuerâ institutam domo, periculosa etiam probis peiorum de-
torsit imitatio. Numquam te fæcunditatis tuæ, quasi exprobraret ætatem, puduit: num-
quam more aliarum, quibus omnis commendatio ex formâ petitur, tumescente in vte-
rum abscondisti, quasi indecens onus, nec intra viscera tua conceptas spes liberorum
elisisti. Non faciem lenocinijs ac coloribus polluisti. numquam tibi placuit vestis, quæ
nihil amplius¹⁹⁷ quam nudam componeret: vnicum tibi ornamentum, pulcherrima,
& nulli¹⁹⁸ obnoxia ætati, forma: maximum decus, visa est pudicitia. Non potes itaque,
ad obtinendum dolorem, muliebre nomen prætendere, ex quo te virtutes¹⁹⁹ tuæ sedu-
xerunt. tantum debes à fæminarum lacrimis abesse, quantum à vitijs. Ne fæminæ qui-
dem te sinent intabescere vulneri tuo, sed leuiori necessario mærore citò defunctam,
iubebunt exsurgere: si modò illas intueri voles fæminas, quas conspecta virtus inter ma- C
gnos viros posuit. Corneliam ex duodecim liberis²⁰⁰ ad duos fortuna rededit. Si numera-
re funera Corneliae velles, amiserat decem: si æstimare, amiserat Gracchos. Flentibus ta-

vbi manifestò fratribus & nepotibus eam iungit, &
à patre abiungit.

^{191.} EX INTACTO.] Vide quæ suprà, de conti-
nuis huius fæminæ luctibus, cap. II.

CAP. XVI. ^{192.} DECEM MENSIVM.] Ouidius
idem in Faſtis. Atqui de anno luctus etiam legas, in
Senecâ nostrâ epift. LXIII. Annum fæminis ad lu-
gendum constituere maiores. Et Dionysius semel
uterumq; fæminas annum luxisse, in Poplicolæ morte,
atque alibi, adfirmat. Quid est? utrumq; fortasse ver-
rum: in funere mariti, non nisi decem menses luxisse;
in parentum aut agnatorum aliter, & annum totum.
Nisi quis in talibus locis annum Romuli accipiat, quod
vix puto. Quare autem in viri funere decem men-
ses finiti? quia id tempus legitime partitionis: & ne
proles incerta esset, aut sanguis confusus.

^{193.} DECIDERENT.] Quasi pacto & lege trans-
gerent.

^{194.} INHUMANÆ DURITIA.] Ita ad Marciam,
cap. IV. Nec te inhumano ferre humana iubeam
modo. Facit Antonini Pij vox: Permittite illi vt
homo sit. neque enim vel Philosophia, vel Impe-
rium, tollit affectus.

^{195.} LVGVBRIA.] Vestes & insignia luctus.
Propertius: Et benè habet, numquam mater lu-
gubria sumpsi.

^{196.} IN ANTIQVA.] Moris antiqui & seueri, ut
in colonijs aut municipijs.

^{197.} QVAM NVDAM COMPONERET.] Valde libri
variant. Quidā, vestis quæ amplius nudaret, quām
cōponeret. Aly: vestis quæ ad nihil aliqd, quām vt
nudaret, cōponetur. Meus ille: quæ nihil amplius
nudaret, quām cōponeretur. Puto fuisse: nihil am-
plius nudaret, cùm poneretur. Argutè, vt solet: Ve-
stis, inquit, quæ nec posta magis nudaret, quā sumpta.
Indicat tenues illas & pellucidas, quas hoc ipso sensu
describit, De Benefic. VII. c. IX. Video Sericas vestes, si
vestes vocadæ sunt, in quibus nihil est quo defen-
di aut corpus, aut deniq. pudor possit. quibus sum-
ptis parùm liquido mulier nudā se nō esse iurabit. D
Horatius: Altera nil obstat Cois tibi, pàenè videre est
men
Vt nudam. Adde Epift. XC.

^{198.} OBNOXIA ÆTATI.] Quid? vt etas non libet
vigorē, aut alterat? an at hoc dici fæmine: sed vix op-
por Senecam matri sic blanditum. Magis legerim, arti.
quod opponit lenocinijs aut coloribus aliarū. In Co-
lonienſi est, pulcherrima tu, & nulli: ex quo amplius
velim, pulcherrimū, tua & nulli obnoxia arti. Tuā
& natuam formam possides tantum, arti nihil debes.

^{199.} TVÆ SEDVXERVNT.] An magis, eduxerūt?

^{200.} AD DVOS FORTVNAs.] Narratiuncula hand
satis fida vel apta. Nam dictum mox matris ad Tib.
& Caium iam amissos respicit: atquin ij duo, & soror
etiam una, è duodecim superfuerant. Et quomodo
ergo nunc quoque ad duos redacta? Examina, &
Plutarchum in Gracchis adi.

201. QVÆ

A men circa se, & fatum eius exsecrantibus interdixit, *Ne fortunam accusarent, quæ sibi filios Gracchos dedisset*. Ex hac feminâ debuit nasci, qui diceret in concione: *Tu matri meæ maledicas*, ²⁰¹ *quæ me peperit?* Multò mihi videtur animosior vox matris. Filius magno aestimabat Gracchorum natales: inater & funera, Rutilia ²⁰² Cottam filium secuta est in exsilio, & usque eò fuit indulgentiâ constricta, ut mallet exsilio pati, quâm desiderium: nec antè in patriam, quâm cum filio redijt. Eumdem iam ²⁰³ reducem, & in Rep. florentem tam fortiter amisit, quâm secuta est: nec quisquam lacrimas eius post elatum filium notauit. In expulso virtutem ostendit, in amissio prudentiam. nam & nihil illam à pietate deterruit, & nihil in tristitiâ superuacuâ stultaque detinuit. Cum his te numerari feminis volo, quarum vitam semper imitata es: earum in coercendâ compri- mendaque ægritudine optimè sequeris exemplum. Scio rem non esse in nostrâ potesta- te, nec ullum affectum seruire: minimè verò eum, qui ex dolore nascitur. Ferox enim, & aduersus omne remedium contumax est. volumus eum interiim obruere, & deuora-

B re gemitis: per ipsum tamen compositum fictumque vultum lacrimæ profunduntur. Ludis interim aut gladiatoriis ahimini occupamus: at illum inter ipsa, quibus auoca- tur, spectacula, leuis aliqua desiderij ²⁰⁴ nota subiuit. Ideò melius est, illum ²⁰⁵ vincere, quâm fallere. Nam qui aut delusus voluptatibus, aut occupationibus abductus est, re- surgit, & ipsâ quiete impetum ad saeuendum colligit: at qui rationi cessit, in perpetuum componitur. Non sum itaque monstraturus illa, quibus usque multos esse scio, ut peregrina- natione te vel longâ detineas, vel amœnâ delectes; ut rationum accipendarum diligen- tiâ, patrimonij administratione multum occupies temporis; ut semper nouo te aliquo negotio implices: omnia ista ad exiguum momentum prosunt, nec remedia doloris, sed impedimenta sunt. ego autem malo illum desinere, quâm decipi. Itaque illò te duco, quo omnibus qui fortunam fugiunt, confugiendum est, ad ²⁰⁶ liberalia studia: illa fa- nabunt vulnus tuum, illa omnem tristitiam tibi euellent. His etsi nunquam assuesces, nunc utendum erat: sed quantum tibi patris mei ²⁰⁷ antiquus rigor permisit, omnes bo-

C nas artes non quidem comprehendisti, attigisti tamen. Utinam quidem virorum optimus, ²⁰⁸ pater meus, nimis maiorum consuetudini deditus, voluissest te sapientum præceptis erudiri potius, ²⁰⁹ quâm imbui! non parandum tibi nunc contra fortunam esset auxilium, sed proferendum. ²¹⁰ Propter istas quæ litteris non ad sapientiam videntur, sed ad luxuriam instituuntur, minus est indulgere studijs passus. beneficio tamen rapacis ingenij plus, quâm pro tempore, hausti: iacta sunt disciplinarū omnium fundamenta. Nunc ad illas reuertere: tutam te prestatibunt illæ consolabuntur, illæ delectabunt, illæ si bonâ fide animum tuum intrauerunt, numquam amplius intrabit dolor, numquam solicitude, numquam afflictionis irritus superuacua vexatio: nulli horum patebit peccatus tuus: nam ceteris vitijs iampridem clusum est. Hæc quidem certissima præsidia sunt, & quæ sola te fortunæ eripere possint: sed quia dum in illum portum, quem studia pro- mittunt, peruenieris, adminiculis quibus innitaris opus est, volo interim solatia tua tibi

D 201. QVÆ ME PEPPERIT?] C. Gracchi vox fuit, sed Plutarcho aliter paulò elata: Σὺ Κορνέλιαν λοιδό- peῖς, τὴν Τίβεριον τεργσταν; Tu Corneliae maledicis, quæ Tiberium peperit? Et verius, opinor, certè mo- destius, in fraternalm, non suam laudem.

202. COTTAM FILIVM.] Est C. Aurelius Cotta, de quo Cicero III. de Oratore: C. Cotta, quem ille (Crassus) florentem reliquerat, paucis diebus post mortem Crassi depulsus per inuidiam Tri- bunitu, non multis ab eo tempore mensibus ele- ctus è ciuitate est. Adde eumdem Ciceronem, in Bru- to. Marianus temporibus hac euenerunt.

203. REDUCEM, ET FLORENTEM.] Restituit legge latâ Sulla victor, cum alijs. Ipse Cotta, in Frag- mentis Sallustianis: Vos Quirites rursus mihi pa- triam, Deos penates, cum ingenti dignitate de- distis, Dignitate, nam & Consul fuit anno Vrbis

DCLXXVI. triumphalis etiam futurus, nisi mors in- tercepisset, Ciceroni scriptum in Pisonem.

204. NOTA SVBIVIT.] Alij libri, subruit: stan- tem euertit.

205. VINCERE, QVAM.] Suprà, cap. III. Con- stitui vincere dolorem tuum, non circuscribere.

206. LIBERALIA STUDIA.] Maximè Philoso- phiam, quæ propriè meretur hoc nomen.

207. ANTIQVS RIGOR.] Suprà, hoc ipso cap. in antiquâ & seuerâ institutam domo.

208. PATER MEVS.] Delenda videntur, & an- tè iam posuit.

209. QVAM IMBV.] Perfundi & tingi hic va- let: alibi aliter.

210. PROPTER ISTAS.] Recepit tunc moris, ut feminæ plerisque artibus instituerentur, etiam mari- ta: sed cum plurimum, ad amores aut delicias, abusu.

ostendere. Respice²¹¹ fratres meos : quibus saluis, fas tibi non est accusare fortunam. in A
vtroque habes quod te diuersâ virtute delectet : ²¹² alter honores industriâ consecutus
est, ²¹³ alter sapienter contemptus. Acquiesce alterius filij dignitate, alterius quiete, utriusque
pietate. noui fratum meorum intimos affectus. alter in hoc dignitate excolit, vt
tibi ornamento sit : alter in hoc se ad tranquillam quietamque vitam recepit, vt tibi va-
cet. Benè liberos tuos & in auxilium, & in oblectamentum, fortuna disposuit : potes al-
terius dignitate defendi, alterius otio frui. Certabunt in te officijs : & vnius desiderium,
duorum pietate supplebitur. Audacter possum promittere : nihil tibi deerit, ²¹⁴ præter
numerum. Ab his ad nepotes quoque respice. ²¹⁵ Marcum blandissimum puerum, ad
cuius conspectum nulla potest durare tristitia : nihil tam magnum, nihil tam recens in
cuiusquam pectore fuerit, quod non circumfusus ille permulcerat. Cuius non lacrimas
illius hilaritas suppressimat? cuius non contractum solicitudine animum illius argutiæ sol-
uant? quem non in iocos vocabit illa lasciuia? quem non in se conuertet, & abducet in-
fixum cogitationibus, illa neminem satiatura garrulitas: Deos oro, contingat hunc habe- B
re nobis superstitem. In me omnis fatorum crudelitas lassata consistat: ²¹⁶ quicquid ma-
tri dolendum fuit, in me transferit : quicquid auiæ, in me. Floreat reliqua in suo statu
turba : nihil de orbitate, nihil de conditione meâ querar. Fuerim tantum, nihil amplius
dolituræ domus ²¹⁷ piamentum. Tene in gremio tuo citò tibi daturam pronepotes
²¹⁸ Nouatillam : quam sic ²¹⁹ in me transtuleram, sic mihi adscriperam, vt possit videri,
quod me amisit, quamvis saluo patre, pupilla. hanc & pro me dilige. Abstulit illi nu-
per fortuna matrem : tua potest efficere pietas, vt perdidisse se matrem doleat tantum,
non & sentiat. Nunc mores eius compone, nunc formam : altius præcepta descendunt,
quæ teneris imprimuntur ætatibus. Tuis assuescat sermonibus : ad tuum fingatur ar-
bitrium. multum illi dabis, etiam si nihil dederis præter exemplum. Hoc iam tibi sol-
lemnne officium, pro remedio erit. non potest animum piè dolentem à solicitudine auer-
tere, nisi aut ratio, aut honesta occupatio. Numerarem inter magna solatia ²²⁰ patrem
quoque tuum, nisi abesset. nunc tamen ex affectu tuo, quid illius intersit, cogita: intelli- C
ges, quanto iustius sit, te illi seruari, quam ²²¹ mihi impendi. quoties te immoda vis
doloris inuaserit, & sequi se iubebit, patrem cogita. cui tu quidem tot nepotes pronepo-
tesque dando, effecisti ²²² ne vnica es: consummatio tamen ætatis actæ feliciter, in te
xvii. vertitur. Illo viuo, nefas est te, quod vixeris, queri. Maximum adhuc solarium
tuum tacueram, sororem tuam: illud fidelissimum pectus tibi, in quod omnes curæ tuæ
pro indiuiso transferuntur, illum animum omnibus nobis maternum. Cum hac tu la-
crimas tuas miscuisti, in huius primùm ²²³ respirasti sinu. Illa quidem affectus tuos
seim-

211. FRATRES MEOS.] *Nouatum, & Melam,*
qui tecum nunc Romæ.

212. ALTER HONORES.] *Nouatus, sive ex ad-*
optione, Iunius Gallio.

213. ALTER SAPIENTER.] *Mela, Lucani pa-*
ter. Vide Tacitum extremo Annali XVI.

214. PRÆTER NUMERVM.] *Sic ad Marciam,*
cap. IV. Tiberij pietas efficiebat, vt nihil sibi, nisi
numerum, deesse sentiret.

215. MARCVM BLAND. PVERVM.] *Est sanè*
ipsius filius, et si video esse qui ambigant. Ex Epigram-
mate apparet:

Sic Marcus, dulci qui nunc sermone fritinnit,
Facundo patruos prouocet ore duos.
Sed & verba & vota, qua hic sunt, patrem & eius
affectum clamant.

216. QVIDQVID MATRI.] *Vxori, tunc etiam*
viue, ut apparet. Quæ tamen illa, nescio: nam Pauli-
linam postea sanè duxerit, de qua re in Vitâ videbi-
mus. Sed vinebat igitur tunc Marcus, et si alium filio-
lum amiserat paulò ante exsilium, de quo supra
cap. II. & aspicit statim fortasse, cum dicit: Nihil de

orbitate meâ. *Etsi referri hoc è potest, quod patriâ*
& parentibus esset orbus.

217. PIAMENTVM.] *Kadapua, & piacularis*
victima.

218. NOVATILLAM.] *Nognati filiam.*

219. IN ME TRANSTULERAM.] *Adoptione? D*
non opinor, sed affectu & curâ.

220. PATREM QVOQ VE.] *Qui absens in Hisp.*

221. MIHI IMPENDI.] *Contradi, & erogari,*
vnâ mecum perire. Super eo verbo vide Notas ad
De Pronid. cap. v.

222. NE VNICA ESSES.] *Itâne vnica? atqui*
statim, cap. sequenti Sororem illi donat. An igitur
eadem matre quidem, sed diuerso patre fuit? apparet:
nisi quis contrâ, eodem patre, sed non matre genitus
velit. Nam suprà, cap. II. Amisisti matrem statim
nata, creuisti sub nouercâ. Itaque pater aliam super-
duxit: & ex eâ si aliam genuit, potest tamen illi Vnica
dici hec nostra, respectu illius matris.

CAP. XVII. 223. RESPIRASTI SINV.] *Vox,*
sinu, priscis libris abest: an ergo fuerit, in huius pri-
mùm ore spirasti? in aspectu eius & oculis.

A semper sequitur: in meā tamen personā, non tantūm pro te dolet. Illius manibus²²⁴ in urbem perlatus sum: illius pio maternoque²²⁵ nutricio²²⁶ per longum tempus æger conualui: illa²²⁷ pro quæsturā meā gratiam suam extendit: & quæ ne sermonis quidem, aut claræ salutationis sustinuit audaciam, pro me vicit indulgentiā verecundiam. Nihil illi seductum vitæ genus, nihil modestia, in tantâ feminarum petulantia, rustica, nihil quies, nihil secreti & otium repositi mores obſtiterunt, quò minus pro me etiam ambitiosa fieret. Hæc est, mater carissima, solatium, quo reficiaris: illi quantum potes te iunge, illius arctissimis amplexibus alliga. Solent mærentes, ea quæ maximè diligunt, fugere, & libertatem dolori suo quærere: tu ad illam te, & quicquid cogitaueris, confer. siue seruare²²⁸ habitum istum voles, siue deponere, apud illam inuenies vel finem dolori tuo, vel comitem. Sed si prudentiam perfectissimæ feminæ noui, non patietur te nihil profuturo mærore consumi, & exemplum tibi suum, cuius²²⁹ ego etiam spectator fui, narrabit. Carissimum virum amiserat, auunculum nostrum, cui virgo nupserat, in

B ipsa nauigatione: tulit tamen eodem tempore & luctum, & metum, euictisque tempestatibus corpus eius²³⁰ naufraga euexit. O quām multarum egregia opera in obscurō iacent! Si huic illa simplex admirandis virtutibus contigisset antiquitas: quanto ingeniorum certamine celebraretur vxor, quæ oblita imbecillitatis, oblita etiam firmissimis metuendi maris, caput suum periculis pro sepulturā obiecit, & dum cogitat de viri funere, nihil de suo timuit? Nobilitatur carminibus omnium, quæ se²³¹ prò coniuge vicariam dedit. hoc amplius est, discrimine vitæ sepulcrum viro querere: maior est amor, qui pari periculo minus redimit. Post hoc nemo miratur, quòd²³² per sedecim annos, quibus maritus eius Ægyptum obtinuit, nunquam in publico conspecta est. neminem prouincialem domum suam admisit: nihil à viro petijt, nihil à se peti passa est.

Itaque

C 224. IN VRBEM PERLATVS.] Nota, & gaudeat Hispania, natus igitur in eā fuit: sed puer aut infans Romanus latus. Faciunt verba, MANIBVS, & PERLATVS.

225. NVTRICIO.] Pro nutricatu, ut Columella.

226. PER LONGVM TEMPVS.] An sub Caligula, cùm tabescere visus? an & anteā? Nam pleraque eius etas morbis obnoxia, ut alibi queritur.

227. PRO QVÆSTVR A.] Sub Caio, opinor.

228. HABITVM ISTVM.] Lugubrem.

229. EGO ETIAM SPECTATOR.] Ergone in Ægypto fuit? appareat. Adolescens scilicet sub Tiberio auunculum suum non quidem comitatus euntem est (neque enim tot annos hæsisse probabile est) sed agentem ibi, & sub finem Praefecturae ac vite inuisit. Sanè spectator esse (ut hic palam scribit) facti huius non potuit, nisi huic ex Ægypto redeunii adfuit, & vna nauigauit.

D 230. NAVFRAGA EVEKIT.] Nondum naufragia, sed naufragio propinqua. Nam nauis exarmauerat: ut mox dicet. Ceterum attollit, ut pleraque huius feminæ, in cuius landes valde est benignus.

231. PRO CONIVGE VICARIAM.] Ea Alcestis fuit, poëtarum scriptis nobilitata.

232. PER SEDECIM ANNOS.] Et mox hic numerus repetitur, ut de errore non suspiceris. Quis tamen iste tamdiu Ægypto praefectus? quæri, vel Seneca causa, dignus, & quia auunculus ei adfinitate fuit. Credo me repperisse equidem, et si Seneca nusquam nominatum. Sed temporum ratio, & Praefectorum Ægypti obseruatio, manu ad verum & virum ipsum duxit. Primum note, enuisse ista ante Claudium, immo & Caium: quia ante Questuram Seneca hic reditus. Ergo sub Tiberio: qui autem tunc Ægypti Praesides? Vnus fuit Æmilius Rectus, quem Dio nominat sta-

tim sub initia Tiberij, & qui cùm huic Principi grandiorē solito summam pecuniæ ex Ægypto misisset: rescripsit bonus adhuc Tiberius, Tonderi se oves suas, non deglubi velle. Hæc Dio, inter Acta anni DCCLXVIII id est, primo Tiberij anno. Aio nunc autem huic successisse mox in Praefecturā Vetrasiū Pollionem: atque illum esse, de quo hic omnis sermo. Quo argumento? certo, quod Dio Cassius in Actis anni DCCLXXXV. scribit: Vetrasio Pollio, Ægypti praefecto, vitâ functo, Ibero cuidam Cæsariano liberto prouinciam ad tempus mandauit. Ecce, mortuus ille Praefectus tali anno: ad quem iuslī sunt XVI. anni, quos Seneca hic notat, ab Aemiliū Recti praefecturā. Computa, reperies. Nota etiam, quod mortuum dicat, in ipsa nempe nauigatione, ut hic noster. Successit autem ei Iberus, ut in Dione; aut potius Seuerus, ut ex Philone castigandum censeo, qui disertè scribit (contra Flaccum) post Seueri obitum (μετὰ τὸν Σεΐνεγον τελεσθέντον) Flaccum accepisse prouinciam, in sex annos. At Dionis verba erant: Καὶ τούτῳ Οὐντεσίου Πολίωνος, τῷ τῆς Αἰγύπτου ἀρχοντος τελεσθησαντος, Γέρων τινά Καισαρίων χρόνον τινὰ τὸ ἔθνος ἐπέτρεψε. Itaque litterula tantum retrahenda est, & capiti vocis annexenda, Σεΐνεγον. Ille autem Seuerus non diu sanè præfuit, vix pauculos menses: ex ipso Philone, qui ait, Flaccum quidem in sex annos præfectum, sed quinque tantum annos Tiberium vixisse. Ita est omnino. post Vetrasiū mortem paulo plus quinque anni supersunt, & ex his menses aliquot Seuerus libuit. Quām bellè hæc conueniunt? neque alius esse à Vetrasio per sedecim annos potuit. Neque intrum tot illos, sub Tiberio: cuius moris fuit (Taciti verba) continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus aut iurisdictionibus habere. Hic ergo ille

Itaque ²³³ loquax, & ingéniosa in contumelias præfectorum prouincia, in quâ etiam A qui vitauerunt culpam, non effugerunt infamiam, velut vnicum sanctitatis exemplum suspexit: & quod illi difficillimum est, cui etiam periculosi sales placent, omnem verbo- rum licentiam continuit: & hodie similem illi, quamuis nūquām speret, semper optat. Multum erat, si per sedecim annos illam prouincia probasset: plus est, quòd ignorauit. Hæc non ideo refero, vt eius laudes exsequar, quas ²³⁴ circumscribere est, tam parcè transcurrere: sed vt intelligas, magni animi esse fæminam. quam non ambitio, non auaritia, comites omnis potentie & pestes, yicerunt: non metus mortis eam, ²³⁵ exarmata nauis naufragium suum spectantem, deterruit, quò minus exanimi viro haerens, quæreret, non quemadmodum inde exiret, sed quemadmodum efferret. Huic parem virtutem exhibeas oportet, & animum à luctu recipias, & id agas, ne quis te putet partus tui pœnitere. Ceterum quia necesse est, cùm omnia feceris, cogitationes tamen tuas subinde ad me recurrere, nec quemquam nunc ex liberis tuis frequentius tibi obuersari: non quia illi minus cari sint, sed quia naturale est, ²³⁶ manum sæpius ad id referre quod doleat: qua- B lem me cogites, accipe. Lætum & alacrem, velut optimis rebus. sunt autem optimæ, quum animus omnis cogitationis expers operibus suis vacat, & modò se ²³⁷ leuioribus studijs oblectat, modò ad considerandam suam vniuersique naturam, veri audius insurgit. Terras primùm, situmque eatum querit. deinde condicionem circumfusi maris, cursusque eius alternos & recursus: tunc quicquid inter cælum terrasque plenum formidinis interiacet, perspicit, & hoc tonitribus, fulminibus, ventorum flatibus, ac nimborum niuisque & grandinis iactu tumultuosum spatium: tum peragrat humilioribus, ad summa prorumpit, & pulcherrimo diuinorum spectaculo fruitur, æternitatisque suæ memor, in omne quod fuit, futurumque est omnibus sæculis, vadit.

auunculus. Atqui non nominat usquam Seneca.
Non in his quidem libris, qui exstant: quis scit, si in alijs? Nominat C. Balbillum, Aegypti præfetum, per honestè, Quæst. Nat. IV. cap. 1. At ille esse non potest, qui sub Nerone demum prouinciam eam accepit. An idem cum nostro est, Triarius Pollio in Plinij libro XXXVI. cap. VII? Non est. nam ille Procurator ibi (non Prefectus) Claudijs Cæsarjs: cùm iste iamdiu viuere desisset. Addo, quod meliores libri Asinium Pollionem scribunt. Longior fui, sed inuit hoc eruissè.

233. LOQUAX ET INGENIOSA.] Herodianus lib. iv. Aegypti sunt homines naturâ dicaces, & facti ad cauillos aut iocos dicendos. Iaciuntque in eos qui eminent multa, quæ ipsis gratiofa aut venusta videntur, sed mordent & pungunt in quos iaciuntur. Talia alijs de illis, nominatim Vopiscus in Saturnino.

234. CIRCVMSCRIBERE EST.] In an-

gustum gyrum includere, latè per se fusas.

235. EXARMATA NAVI.] Armamentis spoliata.
Notatum hodieq; mare cadauera agrè ferre, & tem- C
pestates suboriri.

236. MANVM SÆPIVS.] Ex Graeco senario:
Oὐαὶ τὸς ἀλγεῖ, νέστε νῷ τὸν χεῖρ' ἔχει:
Vbi dolor est, illic manum quis admouet.
Adde, quod naturâ magis amemus miseros. Auctor
Thebaidos:
Quò causa melior, forsque deterior trahit,
Inclinat animus, semper infirmo fauens.
Miseros magis Fortuna conciliat suis.
Hoc mater inibi, simili affectu, dicit. Sed & noster
epist. LXVI. Parentum amor magis in ea, quorum
miseretur, inclinat.

237. LEVIORIBVS STVDIIS.] Poësi, & Phi- lologiâ. Dixerit igitur aliquis, hic eum poëtatum,
& fortasse Medéam scripsisse. Hæc fortia: quæ
aliter ad Polybium?